

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาคูณลักษณะที่พึงปรารถนาของผู้นิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นการหาแนวทางในการพัฒนาตัวผู้นิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป ดังนั้น เพื่อความสะดวกคล่องกับเรื่องที่วิจัย จึงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่อไปนี้คือ แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร (แนวการจัดประสบการณ์) ระดับก่อนประถมศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

"การนิเทศการศึกษา" ใ้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการนิยามความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

บุญไฉย สาร (2526: 232) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษา ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ในการแนะนำครูและผู้อื่นที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา ให้รู้จักวิธีปรับปรุงการสอนหรือให้การศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ อากม จันทร์สุนทร (2527: 2) ที่กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน หรือทำให้เกิดการเพิ่มพลังในการปฏิบัติงานของครู รวมทั้งให้ครูเกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพ และก่อให้เกิดผลขั้นสุดท้ายคือ การศึกษาของเด็กก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วน สัจจ อุทรานันท์ (2530: 12) ได้ให้ความหมายในเชิงปฏิบัติการว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทาง

การศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน สำหรับ วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2530: 5) ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานและความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อประสิทธิภาพอันสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

คิมบอล ไวลส์ (Kimball Wiles, 1967: 5) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ การช่วยเหลือพัฒนาสภาวะการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และการนิเทศการศึกษาเป็นกิจกรรมและบริการที่ช่วยปรับปรุงการสอน ช่วยให้ครูทำงานในหน้าที่ได้ดีขึ้น มีขวัญดีขึ้น มีมนุษยสัมพันธ์ดีขึ้น และกิจกรรมเหล่านี้รวมถึงการอบรมครูและการพัฒนาหลักสูตรด้วย

คาร์เทอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973: 572) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษา ในการแนะนำครูหรือบุคคลอื่นที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษาให้รู้วิธีการ เกี่ยวกับการปรับปรุงการสอน ช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามทางวิชาชีพการศึกษา ช่วยในการพัฒนาครู ช่วยในการปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ช่วยปรับปรุงเนื้อหาการสอน ปรับปรุงวิธีสอนและการประเมินผลการสอน

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาตามทัศนะของนักการศึกษาทั้งกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาหมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับครูและบุคลากรทางการศึกษาในการพัฒนาครูให้เกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของนักเรียน

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้หลายทัศนะ ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกันดังนี้

สาย ภานุรัตน์ (2509: 28 - 36) ให้นิยามไว้ว่า การนิเทศการศึกษามีวัตถุประสงค์หลายประการคือ เพื่อช่วยให้ครูเข้าใจองค์แท้ในวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อให้ครูเห็นและเข้าใจความต้องการของเยาวชน ช่วยสร้างครูให้มีลักษณะแห่งการเป็นผู้บำ ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครูในการพัฒนาการสอนของตน ช่วยเหลือครูใหม่ให้เข้าใจงาน ช่วยประเมิน

ผลงานของครู ช่วยศึกษาปัญหาของเด็กเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์ ช่วยหยิบยกปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียนมาพิจารณา และประการสุดท้าย เพื่อช่วยให้ครูพ้นจากการใช้งานเกินขอบเขต

อาคม จันทสุนทร (2527: 3) กล่าวว่า เรามีการนิเทศการศึกษา ก็เพื่อจะช่วยให้ชี้แนะให้ความรู้ หรือบริการ หรือทำให้คนรู้และปฏิบัติในการทำงานการศึกษา เช่น ทำให้ครูสอนได้ผลดีและทำงานอย่างเต็มที่ โดยเห็นผลที่ผลการเรียนของเด็ก การมีผู้นิเทศการศึกษาจึงเป็นการช่วยเหลือในการบริหารงาน โดยแบ่งเบาภาระงานของผู้บริหารลงไป และผู้นิเทศจะทำให้เกิดผลงานที่ได้ประสิทธิภาพสูงกว่าให้ผู้บริหารทำงานตามลำพัง

สำหรับ สังก อุทรานันท์ (2530: 12 - 14) ได้ให้ความเห็นว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคน โดยการให้คำแนะนำช่วยเหลือคนในองค์กร ให้มีความรู้ความสามารถในการทำงาน รู้จักสร้างสรรค์วิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งประสานสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน

สำหรับการนิเทศการศึกษาในระดับประถมศึกษาชั้นต้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะการนิเทศ สรุปได้ดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียนสำหรับเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนางานบริหารและวิชาการ เช่น การกำหนดทางเลือก สร้าง สื่อ และเครื่องมือการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
2. เพื่อมุ่งใช้เหตุผลในการวินิจฉัยสั่งการด้วยวิจารณญาณ ให้สามารถหาทางเลือกในการตัดสินใจได้เที่ยงตรงคอบัญหา และแก้ปัญหาค้นคว้า
3. เพื่อมุ่งให้ศึกษานิเทศก์และผู้รับการนิเทศมีความเชื่อและศรัทธาว่า การศึกษาคือสื่อสารกันอย่างเปิดเผยและอิสระ จะก่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน
4. เพื่อมุ่งให้เกิดความร่วมมือ และประสานงานกันเป็นอย่างดี

5. เพื่อมุ่งให้ได้สนองความต้องการของผู้รับการนิเทศ ซึ่งมีความต้องการต่าง ๆ เช่น ความเข้าใจและการใช้หลักสูตรใหม่ การเปลี่ยนวิธีการสอนใหม่ ๆ กิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่ต้องการทราบและนำมาใช้เป็นต้น

6. เพื่อมุ่งปลูกฝังสร้างเสริมและรักษามุขยสัมพันธ์อันดีภายในระบบงาน

7. เพื่อมุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ก่อให้เกิดความก้าวหน้า (สำนักงาน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526: 8 - 10)

กล่าวโดยสรุปแล้ว จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา คือ การมุ่งพัฒนาครู ช่วยเหลือครู ในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม และพัฒนาการแก่เด็ก

หลักการนิเทศการศึกษา

หลักการ หมายถึง การสรุปข้อความโดยทั่วไป ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในลักษณะของข้อเท็จจริงพื้นฐาน หรืออาจหมายถึง กฎเกณฑ์พื้นฐาน คำสั่ง นโยบาย หรือความเชื่อ ซึ่งควบคุมการกระทำในรูปแบบต่าง ๆ ของมนุษย์ สำหรับการนิเทศการศึกษา มีหลักการที่ปฏิบัติกันอยู่หลายประการ ดังแนวคิดของนักการศึกษาต่อไปนี้

วินัย เกษมเศรษฐ์ (2521: 7 - 26) กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. หลักสภาพผู้นำ คือ การใช้อิทธิพลของบุคคลทำให้บรรลุเป้าประสงค์
2. หลักความร่วมมือ คือ การร่วมพลังเพื่อเหตุร่วมกัน
3. หลักการเห็นใจ คือ การคำนึงถึงบุคคลอื่นในทางดี
4. หลักการสร้างสรรค์ คือ การใช้พลังในการผลิตหรือมีความคิดใหม่
5. หลักบูรณาการ คือ การรวมสิ่งที่อยู่กระจัดกระจายให้เข้าสู่ภาวะสมบูรณ์
6. หลักมุ่งชุมชน คือ การแสวงหาปัจจัยมาปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้น
7. หลักการวางแผน คือ การวิเคราะห์และหาทางแก้ไขปัญหาในอนาคต
8. หลักการยืดหยุ่น คือ การจัดที่พร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการที่เปลี่ยนไป
9. หลักวัตถุประสงค์ คือ คุณภาพที่เป็นผลจากหลักสภาพความจริง

รองรัตน์ อิศรภักดี (อ้างถึงในกรมสามัญศึกษา 2527: 130 - 131) มีความเห็น
ว่า หลักการนิเทศการศึกษาที่สำคัญคือ

1. จะต้องเป็นการแสวงหาช่องทางที่จะกระตุ้นให้เกิดความคิดอ่าน และปฏิบัติการทาง
สร้างสรรค์
2. ให้โอกาสแก่ทุกคนได้บรรลุตามวุฒิภาวะของเขา โดยมิได้หักท้าวเอาแต่ใจหรือ
ถือหลักวิชาเป็นเกณฑ์จนบุคคลอื่นตามไม่ทัน
3. ให้แต่ละคนมีโอกาสเสนอผลงานตามความสามารถ ไม่ปล่อยย้ให้คนใจหรือหมู่ใด
บุกรุกความเป็นผู้นำในการทำงาน
4. สนับสนุนให้ทุกคนมีส่วนร่วมมือ ออกความคิดเห็น ตัดสินใจชี้ขาดในการแก้ปัญหา
โดยเฉพาะการตัดสินใจชี้ขาดนั้นมีผลถึงผู้นั้นด้วย
5. ยอมรับนับถือความแตกต่างของแต่ละคน และใช้ความแตกต่างนั้นเป็นสิ่งประกอบ
ในการพิจารณาการปฏิบัติงาน หรือการมอบหมายงานแก่บุคคลนั้น
6. ยอมรับความสำคัญของครูในสภาพการเรียนของโรงเรียน และยอมให้ครูได้มี
ส่วนร่วมในการแก้หรือขจัดปัญหาที่ครูได้ประสบมา
7. พยายามทำให้ครูมีความสำนึกในความมั่นคงในอาชีพการงาน มีกำลังใจ มีมานะ
ที่จะปฏิบัติหน้าที่ มีความพอใจในผลสำเร็จของงาน มีใจกล้าหาญและยุติธรรมในการสำรวจ
ความสามารถและความบกพร่องของตนเอง เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงการงานให้ดีขึ้น
8. ทำให้มีพัฒนาการนโยบายการนิเทศการศึกษาและความมุ่งหมายของการจัด
การศึกษา
9. นำเอาความรู้ที่เกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก กระบวนการเรียน ระเบียบสภาพ
ของสังคม ความสัมพันธ์ของมนุษย์และการพัฒนาการของหลักสูตรวิชาที่พาใช้ให้เกิดประโยชน์
แก่การเรียน
10. ส่งเสริม สนับสนุน และร่วมมือในการทดลองและค้นคว้าทางวิชาการ เกี่ยวกับการ
การศึกษาและนำผลที่ได้มาใช้ให้เกิดผลดี
11. ยอมรับในความสำคัญของการวางแผนระยะยาว การประเมินและสนับสนุน
กระบวนการดังกล่าวด้วย

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาที่จะให้ได้ผลดีนั้น ต้องยึดหลักหลายประการที่สำคัญคือ การนิเทศการศึกษาที่ถูกต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสร้างสรรค์ในด้านการเรียนการสอน โดยอาศัยวิธีการทำงานร่วมกันแบบประชาธิปไตยหรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตามหลักของการมีมนุษยสัมพันธ์เพื่อช่วยให้ครูช่วยเหลือตนเองได้

บุคลากรทางการนิเทศการศึกษา

ผู้นิเทศการศึกษา คือผู้ที่ทำงานร่วมกับครู เพื่อช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพ ในเรื่องนี้ คิมบอล ไวลส์ (Kimball Wiles, 1955: 5) มีความเห็นว่า การนิเทศการศึกษาไม่จำเป็นจะต้องจำกัดว่าเป็นศึกษานิเทศก์โดยตำแหน่ง จึงจะทำการนิเทศได้ สมาชิกคนใดคนหนึ่งก็ตามที่มีส่วนช่วยครูให้ทำการปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ก็ถือว่าเป็นการนิเทศการศึกษาเช่นเดียวกัน

อาคม จันทสุนทร (อ้างถึงในกรมสามัญศึกษา 2527: 114) กล่าวถึง ผู้นิเทศการศึกษาไว้ว่า ได้แก่บุคคลต่อไปนี้คือ

1. ผู้บริหารการศึกษาทุกชั้น ทุกระดับ
2. ศึกษานิเทศก์ เป็นผู้ทำหน้าที่นิเทศโดยตรง
3. ผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ จะมานิเทศในลักษณะการแนะนำ และให้ความรู้เฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
4. หัวหน้าฝ่ายหรือหัวหน้าหมวดวิชาในโรงเรียน จะเป็นผู้นิเทศการปฏิบัติงานของครูในหมวดวิชานั้น ๆ

จากแนวคิดข้างต้น สามารถแบ่งผู้นิเทศการศึกษาได้เป็น 2 ฝ่ายคือ

1. ผู้นิเทศจากภายนอกโรงเรียน ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารการศึกษาระดับอำเภอและจังหวัด
2. ผู้นิเทศจากภายในโรงเรียน ได้แก่ผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หรือสถานศึกษา หัวหน้าสายวิชาต่าง ๆ รวมถึงครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถด้านการสอน ซึ่งได้รับการมอบหมายหน้าที่นิเทศจากผู้บริหาร

กระบวนการนิเทศการศึกษา

วิจิตร วรุฒบางกูร และคณะ (2520: 158 - 160) ได้ให้ความหมายของกระบวนการในการนิเทศการศึกษาว่า หมายถึงแบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่ลำดับขั้นตอนไว้ต่อเนื่องกันอย่างเป็นระเบียบ แบบแผนนั้นจะต้องเป็นแบบแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน ต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบ พร้อมทั้งเหตุผลและเป็นไปได้ ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีนักการศึกษากล่าวไว้ดังนี้ คือ

เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris, 1963: 14 - 15) ได้นำกระบวนการที่มีชื่อเรียกด้วยตัวอักษรย่อว่า POLCA ของ หลุยส์ เอ อลเลน (Louis A. Allen) มากกล่าวไว้ว่า ประกอบด้วย

1. Planning Processes หมายถึง การคิดวางแผนการกำหนดวัตถุประสงค์ และการหาวิธีดำเนินการกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติ การคาดคะเนผลที่จะเกิดและการวางโครงการ
2. Organizing Processes หมายถึง การกำหนดมาตรฐานของงานการรวบรวม แสวงหาทรัพยากรทั้งด้านวัสดุและกำลังคน การสร้างความสัมพันธ์ของงาน การกระจายงาน การมอบหมายงาน การเขียนโครงสร้างและองค์การ และการกำหนดนโยบายในการทำงาน
3. Leading Processes หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การคัดเลือกบุคคลให้ทำหน้าที่การกระตุ้นให้คนทำงาน การคิดริเริ่มสิ่งใหม่ การสาธิตให้ดู การให้คำแนะนำ การสื่อสารให้ทราบ การให้กำลังใจ การแสวงหาวิธีการใหม่ การอำนวยความสะดวก และการแสดงภาพให้เห็นชัด
4. Controlling Processes หมายถึง การควบคุม อำนวยการ การตักเตือน การแก้ไขการกระทำที่ผิด การไล่ออกหรือเปลี่ยนคนทำงาน การตำหนิ และการวางกฎเกณฑ์และระเบียบ
5. Assessing Processes หมายถึง การประเมินผลงาน การตัดสินเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติ การวัดวิธีปฏิบัติงาน และการทำวิจัยค้นคว้าหรือหาวิธีการใหม่ ๆ

นอกจากนี้ การนิเทศการศึกษายังเป็นส่วนหนึ่งของงานบริหารวิชาการ ดังนั้น กระบวนการที่ใช้ในการนิเทศการศึกษา จึงสามารถใช้กระบวนการบริหารทั่ว ๆ ไปได้ ซึ่ง สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 ก: 9 - 10) ได้นำมาพัฒนาเป็น แนวคิดใหม่ดังนี้

1. กระบวนการวางแผน ได้แก่การคิดแผนงานที่จะจัดทำ การทำตารางการทำงาน และจัดทำโครงการให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริง
2. กระบวนการจัดการ ได้แก่การจัดแยกประเภทของการนิเทศออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อป้องกันความสับสน เช่น การฝึกอบรม การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ฯลฯ การประสานงานกับโรงเรียนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อการนิเทศ
3. กระบวนการผู้นำ ได้แก่การเป็นผู้นำในการตัดสินใจของหมู่คณะ การให้คำปรึกษาแนะนำ การจูงใจ การสื่อสาร การใช้มนุษยสัมพันธ์ การยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน ส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานคิดริเริ่มงานต่าง ๆ การสาธิตหรือเผยแพร่ทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ร่วมงานเห็นความสำคัญในการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน
4. กระบวนการบริหาร ได้แก่ การดูแลการนิเทศการศึกษาในเชิงวิชาการมากกว่า การตรวจตราในเชิงบริหาร การยกย่องโรงเรียนที่จัดกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวางหลักเกณฑ์แนวทางการทำงานให้ผู้ร่วมงานยึดถือดำเนินงาน
5. กระบวนการประเมินผลงาน ได้แก่การวัดผลงานด้วยแบบประเมินและพิจารณาผลงานในเชิงปฏิบัติว่าประสพผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

จากกระบวนการดังกล่าวทั้งหมด พอสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศการศึกษาประกอบด้วย การวางแผน การจัดระเบียบงาน การเป็นผู้นำ การควบคุมงาน และการประเมินผล การปฏิบัติงาน

ข. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร (แนวการจัดประสบการณ์) ระดับก่อนประถมศึกษา

ความหมายและความเป็นมาของการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 หมวด 3 ระบบการศึกษา ข้อ 30 ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า "การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนการศึกษาภาคบังคับ เพื่อเตรียมเด็กให้มีความพร้อมทุกด้านที่พอที่จะเข้ารับการศึกษาต่อไป"

(กระทรวงศึกษาธิการ 2520: 10)

แนวคิดในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในประเทศไทย เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2441 ต่อมาในปี พ.ศ.2494 ก็ได้รับการบรรจุลงในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 อย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรก โดยใช้ชื่อว่า "การศึกษาชั้นอนุบาล" และในปีเดียวกันนี้เอง กระทรวงศึกษาธิการได้ทำการวิจัยเชิงทดลองการสอนชั้นเด็กเล็กเป็นครั้งแรก ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ปรากฏว่าการทดลองได้ผลดีเป็นที่น่าพอใจ กระทรวงศึกษาธิการจึงประกาศใช้ระเบียบการจัดชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก ตามหนังสือความวาทที่ ศธ 26953/2495 ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2495 โดยกำหนดให้จัดชั้นเด็กเล็กให้อาเภอละ 1 แห่ง อายุนักเรียนเด็กเล็กอย่างต่ำ 5 ปีบริบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 ก: 1 - 2)

ปัจจุบันนี้ การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง มีทั้งหน่วยงานของรัฐ (เช่น กรมพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ กรมการฝึกหัดครู กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ฯลฯ) และหน่วยงานของเอกชน ซึ่งลักษณะการจัดก็มีหลายรูปแบบ แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานนั้น ๆ สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินั้น ได้กำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาระดับนี้ไว้ว่า จะสนับสนุนให้โรงเรียนร่วมกับชุมชนดำเนินการในพื้นที่ที่มีปัญหาทางภาษา ปัญหาทางเศรษฐกิจและพื้นที่ในชนบท ส่วนในเมืองจะจัดเพื่อเป็นตัวอย่างด้านการอนุบาลศึกษาเท่านั้น โดยจัดการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบคือ ชั้นอนุบาล 1 - 2 (สำหรับพื้นที่ในเมือง) ชั้นอนุบาลชนบท (สำหรับพื้นที่ที่มีปัญหาทางภาษาเศรษฐกิจและอยู่ในเขตชนบท) และชั้นอนุบาลหลักสูตร 1 ปี (ชั้นเด็กเล็ก) (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2530: 1 - 2)

หลักการของหลักสูตร การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

การจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา นั้น นิยมใช้คำว่า "แนวทางการจัดประสบการณ์" แทนคำว่า "หลักสูตร" แนวทางการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กและชั้นอนุบาลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาตินี้มีหลักการเดียวกัน จึงขอเสนอเฉพาะหลักการของแนวทางการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2528: 1)

แนวทางการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. เป็นประสบการณ์ที่มุ่งปลูกฝังให้มีความรู้พื้นฐานชีวิตที่ดี ค่านิยมและจริยธรรม
2. เป็นประสบการณ์ที่มุ่งส่งเสริมเด็กให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้เหมาะสม

กับวัย

3. เป็นประสบการณ์ที่มุ่งสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ให้แก่เด็ก
4. เป็นประสบการณ์ที่มุ่งเตรียมเด็กให้มีความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

จุดมุ่งหมายของแนวทางการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก

แนวทางการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กมีจุดมุ่งหมาย ปลูกฝัง อบรมเลี้ยงดูเด็กดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้เกิดความพร้อมในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม

และสติปัญญา

2. จัดประสบการณ์ที่ช่วยให้เด็กดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข
3. เตรียมเด็กให้มีทักษะพื้นฐานที่จะเรียนในระดับประถมศึกษา

ขอบข่ายและเนื้อหาสาระในการจัดประสบการณ์

แนวทางการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กและชั้นอนุบาลไม่ได้จัดเป็นรายวิชา แต่จะนำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กมารวบรวมจัดหมวดหมู่เป็น 3 มาตราประสบการณ์คือ

1. กลุ่มเตรียมสร้างเสริมทักษะ ซึ่งแบ่งออกเป็น ทักษะภาษาไทยและทักษะคณิตศาสตร์

2. กลุ่มเตรียมสร้างเสริมประสบการณ์ ซึ่งรวมประสบการณ์ด้านสังคมศึกษา
ธรรมชาติศึกษา สุขศึกษา สุขภาพความปลอดภัยและการเล่น

3. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย รวมประสบการณ์ที่ปลูกฝังจริยธรรม ค่านิยม
สร้างเสริมลักษณะนิสัยด้านเพลง ดนตรี การเคลื่อนไหวประกอบจังหวะ ศิลปะและการสร้างสรรค์
(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2524: 39 และ 2528: 2)

ความหมายของความพร้อมในการเรียน

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของความพร้อมไว้ต่าง ๆ กันคือ

อี แอล ธอร์นไคท์ (E.L.Thorndike) (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 ข: 17) ผู้ค้นพบของความพร้อม (Law of Readiness)
ได้ให้ความสำคัญของความพร้อม โดยเสนอแนะเป็นกฎว่า

“การเรียนรู้ของบุคคล ถ้าบุคคลบังเกิดความพร้อมในการกระทำและได้แสดงการ
กระทำนั้น ๆ ออกมาในเวลาั้น การเรียนจะบังเกิดผลดี ผู้เรียนจะเกิดความพอใจ สุขใจ
และในทำนองตรงข้ามหากผู้เรียนไม่พร้อมจะทำแต่ต้องกระทำในขณะนั้น การเรียนจะไม่ได้ผล
ผู้เรียนจะบังเกิดความไม่พอใจ”

ครอนบาค (Cronbach) (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ 2527 ข: 17) ให้ความหมายของความพร้อมว่า หมายถึงสภาพของผู้เรียนพร้อมที่
จะแสดงออกได้ทั้งในการใช้ภาษา การสังเกต พื้นฐาน ประสบการณ์เดิมและอื่น ๆ ความพร้อม
ขึ้นอยู่กับระดับของวุฒิภาวะทางกาย ใจ และสติปัญญา

สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 ก: 2) ให้
ความหมายว่า ความพร้อมในการเรียนของเด็กเล็ก หมายถึง ความสามารถระดับหนึ่งที่จะช่วย
ให้การเรียนดำเนินไปด้วยดี โดยมีอุปสรรคไม่มากนัก เรียนได้ในอัตราปกติสำหรับเด็กทั่วไป
ความสามารถดังกล่าวอาจเกิดจากที่ผู้เรียนมีวุฒิภาวะ หรือจากการเรียนรู้ การฝึกฝนที่ผ่านมา
หรือเกิดจากอิทธิพลของทั้งสองสิ่งประกอบกันได้ ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียน และปราศจาก
ความขัดข้องทางกายและทางอารมณ์ จากความหมายดังกล่าว จะเห็นว่า ความพร้อมในการเรียน

เป็นผลรวมของพัฒนาการทุกด้านที่ประสานกันสนิท (integrated development)

องค์ประกอบของความพร้อมในการเรียน

จากความหมายของความพร้อมในการเรียนดังกล่าว จะเห็นว่า องค์ประกอบของความพร้อมในการเรียนมีมากมาย ซึ่งอาจแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านร่างกาย ได้แก่ ความเจริญเติบโตทั่วไปด้านร่างกาย เช่น มีสุขภาพดี อนามัยสมบูรณ์ สามารถบังคับกล้ามเนื้อเล็กและใหญ่ได้ ตลอดจนประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำงานสัมพันธ์กันดี ๆ

2. องค์ประกอบด้านสติปัญญา หรือการรู้ การคิด ได้แก่ ความสามารถในการสังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดประเภทสิ่งแวดล้อมทุกชนิด ที่อยู่รอบกาย ความสามารถด้านภาษา การนับ การรู้ค่าของจำนวนและความรู้ความเข้าใจ สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์รอบตัวทุกชนิด

3. องค์ประกอบด้านลักษณะนิสัย และสังคมนิสัย ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัว ให้ที่ทั้งส่วนตัวและสังคม หรือมีคุณลักษณะที่ที่ค่านิกินนิสัย สุชนนิสัยและสังคมนิสัย เช่น ทำงานที่ได้รับมอบหมายได้ ช่วยตนเองหรือทำกิจส่วนตัวได้ ควบคุมความประพฤติตนได้เมื่อครูไม่อยู่ เข้ากับเพื่อนได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2529 ก: 2)

หลักการในการเตรียมความพร้อมในการเรียน

การเตรียมความพร้อมของเด็กที่สอดคล้องกับพัฒนาการและความต้องการของเด็กมากที่สุด ควรยึดหลักการต่อไปนี้

1. การเรียนปนเล่น หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ หรือกิจกรรมเพื่อการฝึกทักษะอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะถ้าสามารถจัดให้เป็นเสมือนหนึ่งว่า เด็กได้เล่นแล้ว กิจกรรมนั้นเด็กจะสนใจและสามารถเรียนรู้หรือมีทักษะได้โดยเด็กไม่รู้สึกรัดตัว

2. สื่อที่จะนำมาใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้นั้น อันดับแรกควรฝึกโดยการใช้สิ่งแวดล้อมรอบกายกระตุ้นพัฒนาการ และให้เด็กได้สัมผัสด้วยประสาทสัมผัสของเด็กหลายอย่าง เช่น ได้เห็น ได้คลำ ได้ฟังเสียง และได้ชิมรส เป็นต้น ประกอบกับเกมการศึกษาที่ครูทำขึ้นหรือเกมการศึกษาที่จำหน่ายในตลาด และชั้นที่สองจึงใช้แบบฝึกหัดความพร้อม

3. การจัดกิจกรรมหลายรูปแบบ เพื่อให้เด็กมีความสุขและเพลิดเพลินอยู่ในชั้นเรียนได้ทั้งวัน กิจกรรมสำหรับเด็กควรจะมีหลายรูปแบบในความมุ่งหมายหนึ่ง ๆ ทั้งในลักษณะของกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมเสรี เช่น กิจกรรมกลุ่มในการเรียนเรื่อง "ฝน" จัดได้หลายรูปแบบตลอดสัปดาห์ ทั้งนี้ สนทนาประกอบภาพ เล่านิทานจากหนังสือเรื่อง "ฝนจำ" ร้องเพลง "ฝน" สาธิตเรื่องน้ำกลายเป็นไอ ไอน้ำกลายเป็นฝน แต่งคำคล้องจองเกี่ยวกับฝน การพาออกไปดูของจริง ฯลฯ

4. ช่วงเวลาของกิจกรรม ช่วงเวลาของกิจกรรมนั้น ถ้าเป็นกิจกรรมกลุ่มไม่ควรจะเกิน 20 นาที แต่ถ้าเป็นกิจกรรมเสรีเด็กอาจจะเปลี่ยนจากกิจกรรมหนึ่งไปยังกิจกรรมอื่น ๆ ได้ ในช่วงเวลาที่รวมกันแล้วอาจมากกว่ากิจกรรมกลุ่มได้ การให้ช่วงเวลาในกิจกรรมเสรีเวลานั้นเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีสมาธิในการทำงานด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 ข: 37 - 39)

การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้

จากแนวคิดต่าง ๆ ข้างต้น สามารถสรุปการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ (การจัดการเรียนรู้การสอน) ในระดับก่อนประถมศึกษาได้ว่า ควรจัดกิจกรรมแบบเรียนปนเล่น เพราะการเล่นก็คือกิจกรรมที่เป็นการทำงานเพื่อการเรียนรู้ของเด็ก กิจกรรมการเรียนของเด็กวัยนี้จึงมักจะได้แก่ การเล่นอย่างมีความหมาย ที่ครูเตรียมไว้สำหรับให้เด็กได้พัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามที่ควรจะเป็น และพอเหมาะแก่วัย ทั้งที่ ราศี ทองสวัสดิ์ (อ้างถึงใน วาสี ปรุงสิงห์ 2524: 7) กล่าวว่า การสอนในระดับอนุบาลไม่เหมือนระดับประถม เด็กจะเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมของเด็กหลายอย่างล้วนแต่มุ่งให้เด็กเกิดการเรียนรู้และฝึกให้พร้อมสำหรับเรียนในระดับประถมทั้งนั้น

สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527 ก: 23 - 26) ได้เสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ ในลักษณะของระบบการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย

1. วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนชั้นเด็กเล็ก เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะที่นักเรียน
ต้องการ ทั้งนี้ การสอนของครูจึงควรประกอบด้วยวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนหลาย ๆ
แบบ คือ การเล่า การแก้ปัญหา การสาธิตและการทดลอง การแสดง การอนุমানอุปมาน
การสืบเสาะหาความรู้ การเล่นเกม การแสดง การสร้างสถานการณ์จำลอง การศึกษา
นอกสถานที่ ตลอดจนการใช้แหล่งวิทยาการต่าง ๆ ในท้องถิ่น

2. การจัดกลุ่มที่ไม่ตายตัว

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็กด้วยวิธีสอนและกิจกรรมการเรียน
การสอนตามข้อ 1 นักเรียนอาจจะเรียนเป็นกลุ่มใหญ่ที่รวมนักเรียนทั้งหมด หรือเป็นกลุ่มย่อย ๆ
ตามจุดประสงค์และลักษณะของงาน ซึ่งเมื่อจบบทเรียนแล้ว กลุ่มย่อยนั้นก็สลายตัวมาเข้าร่วมใน
กลุ่มใหญ่ และจะแยกย่อยอีกได้ตามความเหมาะสม

3. การจัดเวลาที่เปลี่ยนแปลงได้

เนื่องจากการจัดเวลาตายตัวสำหรับกิจกรรมการเรียนการสอน มิได้สนองความ
ต้องการของนักเรียนเสมอไป การจัดเวลาเรียนเวลาสอนในชั้นเด็กเล็กจึงควรยืดหยุ่นสำหรับ
ขยายและลดเวลาได้ตามช่วงความสนใจ และความต้องการของเด็ก

4. การวัดและประเมินผล

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนชั้นเด็กเล็กนี้มุ่งเสริมให้เด็กเจริญงอกงามใน
ทุก ๆ ด้าน คือ ด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม การวัดและประเมินผลจึงวัดกันต่าง ๆ
ดังนี้

4.1 ด้านร่างกาย ได้แก่การวัดความเจริญเติบโตและสุขภาพอนามัยทาง
ร่างกาย

4.2 ด้านสติปัญญา ได้แก่การวัดสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและทักษะความสามารถ
ทางสติปัญญา คือ ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการ
ประเมินค่า

4.3 ด้านอารมณ์ ได้แก่การวัดการแสดงออกซึ่งความรู้สึก นึกคิด ทศนคติ
ค่านิยม และลักษณะนิสัยต่าง ๆ

4.4 คำนึงถึง ได้แก่การวัดการแสดงผลออกทางสังคม เช่น การรู้จักให้และรับการเป็นผู้นำและผู้ตาม การมีระเบียบวินัย

ในการวัดพัฒนาการและความสามารถด้านต่าง ๆ ของเด็กดังกล่าวข้างต้นนี้ ครูจะวัดและประเมินผลกระบวนการเรียนการทำงานของนักเรียน โดยใช้วิธีการต่อไปนี้

ก. การสังเกต ใช้สำหรับ

1. สังเกตเด็กขณะเล่น เรียน และทำงาน ทั้งเป็นรายบุคคลและหมู่คณะเพื่อทราบความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านต่าง ๆ เมื่อมีอะไรผิดปกติขึ้นในตัวเด็ก ครูจะได้ทราบเข้าใจสาเหตุและแก้ไขปัญหานั้นได้
2. สังเกตเด็กเป็นรายบุคคลทุกครั้งที่จะจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก
3. การสังเกต จะต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ และบันทึกการสังเกตข้อบกพร่องและข้อดีไว้ในแบบบันทึก เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข หรือส่งเสริมพฤติกรรมของเด็ก

ข. การตรวจผลงาน

วิธีนี้ใช้สำหรับนำผลงานของเด็ก เช่น สมุดทำงาน ภาพเขียน ภาพวาด สิ่งประดิษฐ์ ฯลฯ มาตรวจ ทั้งนี้โดยจัดเป็นกลุ่มตามอันดับคุณภาพของงาน เช่น ดีมาก ที่ปานกลาง อ่อน และอ่อนมาก หรือ ที่ ปานกลาง และอ่อน เป็นต้น การจัดอันดับคุณภาพนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการของเด็ก ถ้าเด็กอยู่ในอันดับที่ แสดงว่ามีผลการเรียนดี เป็นที่ต้องการ ทรงข้ามถ้าเด็กอยู่ในอันดับต่ำ ครูต้องรีบแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอน

ค. การทดสอบด้วยวาจา

การทดสอบด้วยวาจา ใช้เหมาะกับเด็กเล็กมา เพราะเด็กยังอ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ วิธีนี้ เมื่อครูจะนำมาใช้ ครูควรปฏิบัติดังนี้

1. สร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน น่าสนใจและเป็นกันเอง
2. ควรเตรียมข้อสอบไว้ล่วงหน้าว่าจะถามอะไร และถามอย่างไร และควรลำดับเนื้อเรื่องให้เป็นที่น่าสนใจและต่อเนื่องกันด้วย สำหรับข้อสอบอาจเป็นรูปภาพ หรือของจริงก็ได้

3. การบันทึกการวัดและประเมินผล ใช้แบบการจักษุอันคัมภีร์คุณภาพ

ง. ข้อทดสอบ

การใช้ข้อทดสอบ ใช้สอบเด็กเพื่อบันทึกคะแนนไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการจัดและประเมินผลความพร้อมในการเรียน วิธีนี้ควรใช้อย่างน้อยภาคเรียนละครั้ง ในการใช้ข้อทดสอบ ควรจัดข้อทดสอบให้มีคุณภาพเหมาะสมกับเด็ก และควรคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ด้วย คือ ภาพต้องชัดเจน เนื้อหาต้องตรงกับวัตถุประสงค์ที่สอน เป็นต้น

สำหรับเกณฑ์ในการวัดและประเมินผล มี 2 เกณฑ์ ดังนี้

(1) เกณฑ์การวัดและประเมินผลความพร้อมในการเรียน

70 % ขึ้นไป	หมายถึง	ดี หรือพร้อมมาก	ใช้เครื่องหมาย
			☆☆☆
60 - 69 %	หมายถึง	ปานกลาง มีความพร้อมปานกลาง	ใช้เครื่องหมาย ☆☆
50 - 59 %	หมายถึง	มีความพร้อมน้อย	ใช้เครื่องหมาย ☆
ต่ำกว่า 50 %	หมายถึง	ต้องแก้ไข	

(2) เกณฑ์การวัดและประเมินผลพัฒนาการของเด็ก ใช้วิธีการพิจารณาแบบอิงกลุ่ม โดยจัดเป็น 2 ระดับ คือ

1. ย่น หมายถึง การที่เด็กมีความพร้อมในการเรียน ซึ่งจะทำให้เด็กมีปัญหาหรืออุปสรรคในการเรียนต่อน้อยที่สุด
2. ไม่ย่น หมายถึง การที่เด็กมีความพร้อมน้อย อันจะทำให้เด็กมีปัญหาหรืออุปสรรคในการเรียนต่อน้อยกว่ามาก จำเป็นจะต้องปรับปรุงแก้ไข

ในการวัดผลและประเมินผลความพร้อมในการเรียนนี้ มีข้อควรคำนึง 3 ประการ ดังนี้คือ

1. ผลจากการวัดและประเมินผลความพร้อมในการเรียน ไม่ได้นำไปใช้ตัดสิน ได้ หรือ ตก และไม่ได้เป็นเกณฑ์ในการรับเด็กเข้าเรียน สอบไล่ หรือสอบคัดเลือก

2. ผลของการวัดและประเมินความพร้อม เป็นการอธิบายจุดเด่นและจุดบกพร่องของเด็กเป็นรายบุคคล และรายองค์ประกอบ เพื่อให้ครูประจำชั้นและผู้บริหารโรงเรียนชี้แจงให้ผู้ปกครองของเด็กเข้าใจเพื่อที่จะได้ช่วยเหลือเด็กได้ถูกต้อง ทดสอบความพร้อมเพื่อจัดโปรแกรมการเรียน

3. ผลของการวัดและประเมินผลความพร้อม เป็นการอธิบายสภาพของเด็กในขณะนั้นเท่านั้น ไม่ใช่บอกประสิทธิภาพในการที่เขาจะเรียนต่อไป เพราะแบบทดสอบวัดความพร้อม ไม่ใช่แบบทดสอบวัดสติปัญญา เด็กยังอยู่ในวัยที่จะพัฒนาและเจริญเติบโตอีกมาก และแบบแผนพัฒนาการของเด็กแต่ละคนย่อมไม่เหมือนกัน สักระยะหนึ่งเด็กจะพัฒนาใกล้เคียงกันไปเอง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 ข: 45)

ก. แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะแนวคิดในการนิเทศการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 ง: 19 - 32) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ความหมายของการนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา

การนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา หมายถึงการให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ การจิกจิกจรรรมส่งเสริม การจัดปัจจัยสนับสนุนและการช่วยประสานงานเพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษา สามารถจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาในระดับนี้มี 2 ประการคือ ประการแรกเพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา ประการที่สอง เพื่อพัฒนาให้ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน เกิดเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนและมีความคิดที่จะปรับปรุงงานและพัฒนาตนเองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

รูปแบบการนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา

การนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา จะมีอยู่ 2 ลักษณะคือ การนิเทศจากภายนอก และการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศจากภายนอกนั้น มีผู้ปฏิบัติกรอยู่ 2 สายคือ

1. ศึกษาพิเศษ ได้แก่ ศึกษาพิเศษจังหวัด และศึกษาพิเศษอำเภอ
2. ศูนย์พัฒนาการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา มีผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด หรือครูที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้ปฏิบัติกรนิเทศ

ดังนั้น จึงมีบทบาทในการนิเทศต่างกันดังนี้

1. ศึกษาพิเศษจังหวัด มีหน้าที่นิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุจุดหมายของการจัดการศึกษา ศึกษาพิเศษจังหวัดจึงมีบทบาทดังนี้
 - 1) เป็นผู้ประสานงานการวางแผนนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา
 - 2) ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำและให้ความร่วมมือในกิจกรรมการนิเทศ ของศึกษาพิเศษอำเภอ และผู้นิเทศของศูนย์พัฒนาการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา
 - 3) ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา
2. ศึกษาพิเศษอำเภอ มีหน้าที่นิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอที่รับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุจุดหมายของการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษาในพื้นที่ที่รับผิดชอบ ศึกษาพิเศษอำเภอจึงมีบทบาทดังนี้
 - 1) จัดทำแผนนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา ร่วมกับผู้นิเทศของศูนย์พัฒนาการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา
 - 2) ปฏิบัติการนิเทศตามแผนนิเทศร่วมกับผู้นิเทศของศูนย์พัฒนาการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา
 - 3) ติดตามการปฏิบัติงานของโรงเรียน เพื่อให้การนิเทศเกิดผลในทางปฏิบัติ และจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานเสนอสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
 - 4) ประเมินผลการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษาในพื้นที่ที่รับผิดชอบและจัดทำรายงานผลการประเมินเสนอสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

5) ประเมินการปฏิบัติการนิเทศตามแผนนิเทศร่วมกับศึกษานิเทศก์จังหวัด และศูนย์พัฒนาการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา

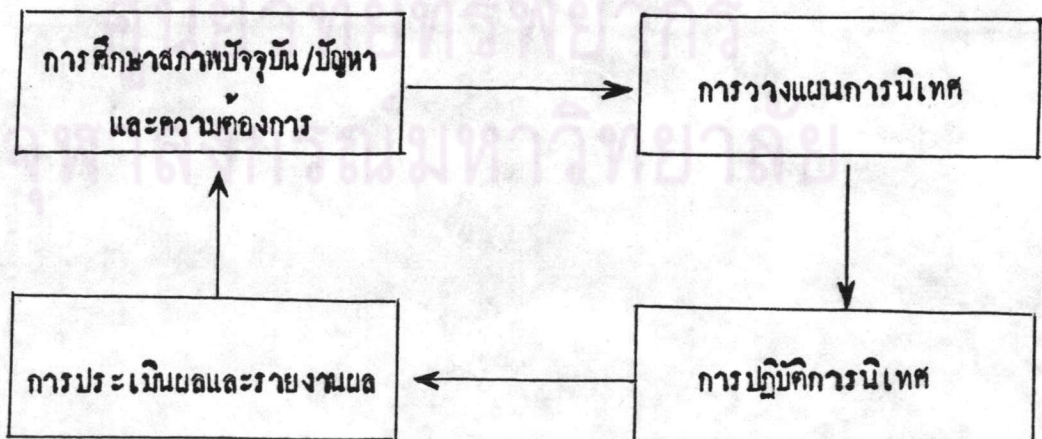
3. ผู้นิเทศของศูนย์พัฒนาการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา มีหน้าที่นิเทศการจัดการเรียนการสอน ระดับก่อนประถมศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา มีบทบาทในการนิเทศดังนี้

- 1) จัดทำแผนนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา ร่วมกับศึกษานิเทศก์อำเภอ
- 2) ปฏิบัติการนิเทศตามแผนนิเทศร่วมกับศึกษานิเทศก์อำเภอ
- 3) ประเมินผลการปฏิบัติการนิเทศร่วมกับศึกษานิเทศก์อำเภอ

ส่วนการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น ผู้ปฏิบัติการนิเทศคือ ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หรือครูวิชาการที่ได้รับมอบหมาย โดยมีงานที่ต้องนิเทศและจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกับการนิเทศจากภายนอก

กระบวนการนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 4 ประการ คือ

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ เป็นการศึกษาเพื่อหาความจำเป็นในการนิเทศ ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบันจะสามารถกำหนดปัญหาหรือความต้องการนิเทศ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- ศึกษา
- 1.1 ประมวลภารกิจของโรงเรียนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา
 - 1.2 กำหนดประเภทและขอบข่ายของงานที่ต้องการดำเนินการในแต่ละภารกิจ
 - 1.3 กำหนดระดับความคาดหวังหรือจุดสุดท้ายที่แสดง ระดับสัมฤทธิ์ผลที่พึงประสงค์
 - 1.4 กำหนดสภาพบังคับสัมฤทธิ์ผล
 - 1.5 กำหนดปัญหา/ความต้องการ

2. การวางแผนการนิเทศ จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน จะทำให้ทราบว่า การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของจังหวัดนั้น สัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาหรือไม่มีปัญหาอะไรที่จะต้องแก้ไข มีโรงเรียนจำนวนมากน้อยเพียงใดที่มีปัญหาเหล่านั้น งานในขั้นต่อไปคือ การพิจารณาว่าจะให้ความช่วยเหลือ หรือให้คำแนะนำ หรือจัดกิจกรรมเสริมอย่างไร จึงจะช่วยให้โรงเรียนแก้ปัญหานั้นได้ การวางแผนการนิเทศมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

- 2.1 ประมวลปัญหา/ความต้องการ
- 2.2 กำหนดเรื่องที่จะนิเทศ
- 2.3 กำหนดกิจกรรมการนิเทศ
- 2.4 จัดทำโครงการ /แผนนิเทศ

3. การปฏิบัติการนิเทศ เป็นขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการ /แผนนิเทศ ที่จัดทำขึ้น ในการปฏิบัติการนิเทศมีสิ่งที่จะต้องดำเนินการดังนี้คือ

- 3.1 การประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก่อนเริ่มดำเนินงานโครงการ เพื่อชี้แจงโครงการและมอบหมายงาน
- 3.2 จัดให้มีการรายงานความก้าวหน้าในการนิเทศ
- 3.3 จัดให้มีการประชุมทบทวนการปฏิบัติงาน เพื่อแก้ไขปัญหาหรือปรับปรุง

วิธีการ

3.4 จักให้มีการประชุมเพื่อสรุปผลการนิเทศ

4. การประเมินผลและรายงานผล การประเมินผลที่ควรจะต้องจัดทำมี 2 ประการ คือ

4.1 การประเมินผลการปฏิบัติงานตามโครงการนิเทศแต่ละโครงการ ผู้รับผิดชอบในการประเมินคือผู้รับผิดชอบโครงการ เป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานว่าได้ผลตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่

4.2 การประเมินผลแผนนิเทศ เป็นการประเมินผลสรุปรวมการปฏิบัติงานตามแผนนิเทศทั้งหมดว่า สามารถแก้ปัญหาหรือช่วยเหลือให้โรงเรียนได้แก้ปัญหาได้ตามที่กำหนดไว้หรือไม่

การประเมินผลทั้ง 2 ลักษณะนี้ เมื่อประเมินผลเรียบร้อยแล้ว ควรจัดทำรายงานเสนอสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เพื่อทราบและดำเนินการต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2529 ๖: 19 - 32)

กิจกรรมการนิเทศการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา

ผู้นิเทศเป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับครู ให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือครู เพื่อให้เกิดการปรับปรุงการสอนเกิดขึ้น ในการจัดการนิเทศศึกษานั้น มีกิจกรรมหลายประเภท ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับงานนิเทศได้ กิจกรรมการนิเทศการศึกษาที่เหมาะสมกับระดับก่อนประถมศึกษา มีดังนี้

1. การประชุมนิเทศ เป็นการประชุมครั้งแรกเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ให้ความรู้ความเข้าใจในกิจการที่จะต้องปฏิบัติต่อไป การประชุมนิเทศนี้ควรจะได้ทำการประชุมบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งได้แก่

1.1 ผู้บริหาร ซึ่งจะเป็นผู้รับนโยบายไปปฏิบัติและให้ความสะดวกแก่บุคลากรอื่น ให้ความรู้และความเข้าใจในเรื่อง การจัดการเรียนระดับก่อนประถมศึกษาหรือโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็กในระดับนี้อย่างแท้จริง ผู้บริหารเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้งานเป็นผลสำเร็จ

1.2 ครูผู้ปฏิบัติการสอน เพื่อให้ครูเข้าใจ เห็นความสำคัญและมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา

2. การประชุมกลุ่ม การประชุมกลุ่มอาจจัดเป็นกลุ่มย่อยหรือจัดเป็นการประชุมกลุ่มใหญ่ เช่น ประชุมในระดับโรงเรียน ระดับจังหวัด ระดับเขต ระยะเวลาการจัดอาจมาากน้อยต่างกัน ตามวัตถุประสงค์ เพื่อหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แก้ปัญหา ให้ข้อเสนอแนะ ให้ความรู้ความ เข้าใจ ตลอดจนแสดงผลงานต่าง ๆ เกี่ยวกับงานที่กำลังจะทำ กระทำแล้วหรือให้ความรู้เพิ่มเติม

การประชุมนี้จัดเป็นวิธีการในการปรับปรุงการเรียนการสอนที่ได้ผลวิธีหนึ่ง
หลักสำคัญในการจัดประชุมมีดังนี้

- 2.1 การประชุมควรมีความมุ่งหมายที่แน่นอน และเป็นที่ยอมรับในหมู่สมาชิก
 - 2.2 ควรได้วางแผนการประชุมไว้ เป็นอย่างชัดแจ้งในเนื้อหาและวิธีการ
 - 2.3 ควรสร้างเจตคติที่ดีในเรื่องคุณค่าที่จะได้รับจากการประชุม
 - 2.4 เรื่องที่ประชุมควรเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับโครงการหรือการเรียนการสอน
- ที่ปฏิบัติอยู่
- 2.5 ควรมีผู้นำการประชุมที่ดี และเหมาะสม
 - 2.6 เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นด้วย
 - 2.7 ควรมีการสรุปและวางแผนที่จะปฏิบัติต่อไป
 - 2.8 มีการติดตามผลจากการประชุมด้วย

3. การอบรมสัมมนา เป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศการเรียนการสอนและนิยมจัดกันมาก เมื่อมีปัญหาในทางปฏิบัติ หรือต้องการจะเน้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ เช่น พัฒนาการของเด็ก ระดับก่อนประถมศึกษา การสร้างสื่อการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียน ฯลฯ การอบรมสัมมนาไม่ได้มุ่งแต่เพียงให้ครูมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเท่านั้น การอบรมยังมุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่ครูด้วย นอกจากนั้น ยังส่งเสริมให้ครูมีความกระตือรือร้นในการทำงานและแสวงหาความก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

4. การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นวิธีการฝึกอบรมระหว่างทำงานที่ดีที่สุกแม่หนึ่ง โดยที่ผู้เข้าประชุมได้ลงมือปฏิบัติงานแก้ปัญหาหรือศึกษาค้นคว้ากันเป็นกลุ่มย่อย แทนการนั่งฟังแต่อย่างเดียว เช่น การจัดทำอุปกรณ์การสอน การจัดทำแบบการสอนของโรงเรียน และการสัมมนาทางวิชาการ เพื่อหาแนวทางปรับปรุงการเรียนการสอน ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ จะได้เป็นผลงานหรือคำตอบเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ โดยที่สมาชิกได้มีส่วนร่วมด้วย และอาจขอความร่วมมือ

จากผู้ทรงคุณวุฒิเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำและเป็นวิทยากรให้

5. การพบปะสนทนา เป็นการนิเทศรายบุคคลอย่างหนึ่ง มีจุดประสงค์คือ
 - 5.1 สํารวจความต้องการของครู
 - 5.2 กระตุ้นให้ครูปรับปรุงการสอน
 - 5.3 แนะนำครู
 - 5.4 ศึกษาปัญหาของครู
 - 5.5 ประเมินผลการสอนของครู

การพบปะกันระหว่างครูกับผู้นิเทศเป็นวิธีการสำคัญที่ให้โอกาสผู้นิเทศได้ทำงานเป็นรายบุคคลกับครูในเรื่องปัญหาทางวิชาการของแต่ละคน การแนะนำเป็นรายบุคคลนี้จะได้ผลมากถ้าหากใช้ถูกวิธี ความสำเร็จของการช่วยเหลือกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง

6. การสังเกตการสอน ในการไปสังเกตการสอนของครูในห้องเรียนนั้น ผู้นิเทศควรจะได้ทำความเข้าใจกับครูก่อนในเรื่องจุดประสงค์ของการไปสังเกต กำหนดเวลาและวางแผนการสอนร่วมกับครู เพื่อให้ครูเกิดความมั่นใจ ทั้งนี้เพื่อสร้างเจตคติที่ดีในการนิเทศให้แก่ครู และผู้นิเทศเองก็จะต้องคำนึงถึงมารยาทและข้อควรปฏิบัติในการไปสังเกตชั้นเรียนก่อน คือ

- 6.1 ไปตรงตามเวลาที่นัดหมายไว้
- 6.2 ทักทายครูอย่างแจ่มแจ้ง และเข้าไปนั่งในที่ที่สามารถสังเกตทั้งครูและนักเรียนได้อย่างชัดเจน ไม่นั่งในที่ที่จะก่อให้เกิดความสนใจเป็นพิเศษ
- 6.3 ไม่ทำให้ทั้งครูและนักเรียนมีภาวะตึงเครียด
- 6.4 กำหนดวิธีรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตไว้ล่วงหน้า และลงมือสังเกตและบันทึกข้อมูลไว้โดยอาศัยข้อมูลจากการนิเทศครั้งก่อน ๆ ประกอบการพิจารณาด้วย
- 6.5 ถ้าครูไม่เชิญไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการสอนของครู ยกเว้นจะเป็นประโยชน์อย่างมากหรือจำเป็นจริง ๆ
- 6.6 เมื่อจะออกจากชั้นเรียน ควรออกไปแจ่มแจ้ง ๆ ไม่ทำให้เป็นที่สนใจ
- 6.7 พบปะครูเมื่อจบการสอนแล้ว ให้กำลังใจครูเมื่อพบข้อที่ค้าง ๆ ที่ครูปฏิบัติ ถ้ามองถึงสิ่งที่ครูคิดว่าเป็นปัญหาในการสอน แล้วจึงอธิบายชี้แจงสิ่งที่ผู้นิเทศเห็นว่าควรต้องปรับปรุง สิ่งสำคัญที่สุดคือให้ครูมีความรู้สึกว่สิ่งที่ตนปฏิบัติอยู่นั้นดีแล้ว แต่ถ้าได้ปรับปรุงแก้ไข

ในบางจุดก็จะทำให้การสอนของตนนั้นบรรลุที่สุด ผู้มีเทศมีหน้าที่ให้กำลังใจมิให้ผู้จับผิด ควรให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะแก่ครูด้วย

7. การจัดสาขาการสอน การให้ครูมีโอกาสสังเกตการสอนของครูโรงเรียนอื่น หรือการไปสังเกตการสอนของครูชั้นอื่น จะทำให้ครูได้เห็นและเรียนรู้วิธีสอน การใช้อุปกรณ์ และกระบวนการที่ศิษย์ของผู้อื่น เพื่อจะได้นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตน ในการพาครูไปดูการสาธิตการสอนนี้ ผู้มีเทศควรพาครูไปสังเกตการสอนในห้องเรียนจริง และได้เตรียมผู้สังเกต มีความเข้าใจที่แท้จริงต่อการสาธิตว่า ไม่ต้องการให้คนคอยจับผิดผู้สาธิต แต่ให้สังเกตสิ่งที่ถูกที่ควร เพื่อนำไปปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น และให้บันทึกการสังเกตการสอนเพื่อนำข้อมูลไปใช้ต่อไป

8. การศึกษานอกสถานที่ ผู้มีเทศอาจจัดหาครูปฏิบัติในโครงการไปศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้เห็นวิธีการจัดการเรียนการสอน เคียงระดับก่อนประถมศึกษา หรือโรงเรียนที่มีชั้นอนุบาลที่มีผลงานดีเด่นและเป็นที่ยอมรับทั่วไป เพื่อกระตุ้นให้ครูมีความคิดริเริ่ม

9. การบรรยายหรือปาฐกถา คือการเชิญบุคคลที่เป็นผู้ ผู้เชี่ยวชาญมาบรรยาย พิเศษเป็นครั้งคราว หรือเรื่องที่น่าสนใจส่วนใหญ่สนใจ เช่น วิธีการสอน การจัดกิจกรรม การทำอุปกรณ์ เป็นต้น

10. การแจกเอกสาร การจัดทำเอกสารเป็นประโยชน์แก่ครูผู้สอน และช่วยครูผู้สอน ได้มาก สามารถใช้เป็นคู่มือการสอน นอกจากนี้ยังเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการศึกษาก็ด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2529 ง. 11 - 14)

ง. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้มีเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีบุคลากรผู้ทำหน้าที่นี้เทศ 3 กลุ่มด้วยกันคือ

1. ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา
- 2.ศึกษานิเทศก์
3. ครูผู้สอน

ดังนั้น ในการศึกษาคูณลักษณะของผู้นิสัยการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา จึงศึกษาเฉพาะคุณลักษณะของผู้นิสัย 3 กลุ่มนี้เท่านั้น แต่ก่อนที่จะศึกษาถึงคุณลักษณะของผู้นิสัยการศึกษา นั้น ควรจะศึกษาถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้นิสัยการศึกษาเสียก่อน เพราะบทบาทหน้าที่ของผู้นิสัย มีส่วนสำคัญยิ่งในการกำหนดคุณลักษณะของผู้นิสัยการศึกษา

จอห์น ไมเนอร์ กวินน์ (John Minor Gwynn 1961: 27 - 31) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ไว้ 3 ประการคือ

1. รับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือครูเป็นรายบุคคล
2. รับผิดชอบในด้านการประชาสัมพันธ์และช่วยใ้บริการด้านการสอนของครูให้เป็นไปอย่างได้ผลที่สุด
3. รับผิดชอบในฐานะวิทยากรของกระทรวงศึกษาธิการและผู้บริหารการศึกษาระดับอื่น ๆ และทำหน้าที่อบรมครูประจำการ เผยแพร่โครงการศึกษาให้แก่ครูและประชาชนได้ทราบทั่วกัน

นอกจากนี้ กวินน์ ยังมีความเห็นว่า ศึกษานิเทศก์ควรมีงานหลัก 10 ประการคือ

1. ช่วยเหลือครูและครูใหญ่ให้เข้าใจเรื่องเด็กให้ดีขึ้น เช่น ความต้องการ ความพร้อม การเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็กวัยต่าง ๆ
2. ช่วยเหลือครูในการพัฒนาตนเอง พร้อมทั้งช่วยให้เกิดความร่วมมือของหมู่คณะในโรงเรียน

3. ส่งเสริมให้ครูสนใจทำและใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน

4. ช่วยเหลือครูปรับปรุงการสอนของตนให้ดีขึ้น

5. ส่งเสริมและให้โอกาสครูที่เชี่ยวชาญตามสาขาวิชาที่มีอยู่ในโรงเรียนได้ช่วยเหลือ

เพื่อนครูตามความสามารถ

6. ช่วยเหลือครูในด้านการประเมินผลพัฒนาการของเด็กได้อย่างถูกต้อง

7. ส่งเสริมข้ช่วยใ้ครูรู้จักประเมินผลโครงการปฏิบัติงานและความก้าวหน้าของ

ตนเอง

8. ช่วยใ้ครูประสบความสำเร็จ รู้สึกมั่นคงในกาปฏิบัติงานและการดำรงชีวิต

ในสังคม

9. ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตรและนำผลไปเสนอแนะให้ครูเข้าใจ นำไปใช้
ในการสอนได้จริง

10. ช่วยให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน และประชาชนได้รับทราบเกี่ยวกับผลงานและ
ความก้าวหน้าของโรงเรียน

นักการศึกษาไทยได้สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของศึกษานิเทศก์ ตามความคาดหวัง
ของบุคคลในสังคมการศึกษาว่าอย่างน้อยจำเป็นต้องมีสิ่งต่อไปนี้คือ

1. เป็นผู้นำของกลุ่มบุคคล ศึกษานิเทศก์จะทำงานคนเดียวไม่ได้ ศึกษานิเทศก์จะ
ต้องมีความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มบุคคล จะต้องแสดงความชำนาญให้เป็นที่ประจักษ์และจะต้อง
ประสานงานกิจกรรมในกลุ่มให้บังเกิดผลดี

2. เป็นผู้สร้างขวัญและส่งเสริมให้มีความงอกงามในอาชีพ ส่งเสริมให้ครูเจริญ
งอกงาม โดยการช่วยเหลือครูตามความต้องการ ส่งเสริมขวัญของครูในการทำงานให้ดีขึ้น
เช่น ให้มีความพึงพอใจในงานของตน ให้มีความรักและความก้าวหน้าในอาชีพ ให้ครูได้ทำงาน
ตามความเหมาะสม และได้รับความยุติธรรม เป็นต้น

3. เป็นผู้บริการให้คำปรึกษาหารือ ศึกษานิเทศก์จะต้องเป็นที่พึ่งของครูในการช่วยเหลือ
ในด้านวิชาการต่าง ๆ ศึกษานิเทศก์จะต้องมีความรู้ในเรื่องธุรการ พฤติกรรมของมนุษย์ หลักสูตร
และการนำหลักสูตรไปใช้ ตลอดจนการพัฒนาองค์กร

4. เป็นผู้ประสานงานที่ดี เรียบร้อย ถูกต้องและรวดเร็ว

5. เป็นผู้พัฒนาและผู้ใช้หลักสูตรในระดับท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับความต้องการและ
ความจำเป็นของท้องถิ่น ให้เป็นหลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคมที่เข้มแข็งที่สุด

6. เป็นผู้อำนวยความสะดวกศึกษานิเทศก์จะต้องมีความรอบรู้ มีทักษะ มีความ
ประพฤติดี สามารถครองงาน ครองคน และครองตนได้ (วีระ ถิ่นตระกูล และคณะ

2525: 121 - 132)

นอกจากนี้ อาคม จันทสุนทร (อ้างถึงในกรมสามัญศึกษา 2527: 99) ได้แสดง
ทัศนะในเรื่องนี้ไว้ว่า หน้าที่และบทบาทของผู้นิเทศการศึกษานั้นมีอยู่กว้างขวาง ซึ่งสามารถสรุป
ได้สั้น ๆ 2 ประการคือ

1. บทบาทในฐานะที่ปรึกษา หรือผู้ช่วยคิดของผู้บริหารการศึกษา หมายถึงเป็นผู้ช่วยในการวางแผนงาน การดำเนินการต่าง ๆ รวมทั้งช่วยเหลือในการตัดสินใจของผู้บริหาร ในบทบาทนี้เป็นหน้าที่พิเศษการศึกษาในทางอ้อม คือ ช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจหรือดำเนินการในการบริหารงาน และจะมีผลถึงการเรียนการสอนอีกชั้นหนึ่งต่อไป

2. บทบาทในฐานะที่เป็นผู้ทำให้ลดภาระการเรียนการสอนของครูที่จึกอยู่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นิเทศการศึกษาในบทบาทนี้จะพยายามมีกิจกรรมให้ครูได้เรียนรู้และปฏิบัติในด้านการเรียนการสอนให้บังเกิดผลดียิ่งขึ้น

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2530: 90 - 91) ได้กล่าวถึง บทบาทและหน้าที่ของผู้นิเทศ การศึกษาวามีดังต่อไปนี้

1. ช่วยเหลือครูในการพัฒนาและปรับปรุงตนเอง
2. ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตร
3. ช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการสอนของตนให้ดีขึ้น
4. เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาซึ่งมีอยู่ในโรงเรียนได้ช่วยเหลือเพื่อนครู
5. ส่งเสริมให้คณะครูมีความสนใจอุปกรณ์การสอน
6. ช่วยเหลือครูในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กให้ดีขึ้น
7. ช่วยเหลือครูในการประเมินผลนักเรียน
8. ส่งเสริม ย้ายผู้ให้ครูรู้จักประเมินผลโครงการปฏิบัติงาน และความก้าวหน้า

ของตน

9. ช่วยให้การประสบความสำเร็จและมีความรู้สึกมั่นคง

จากแนวคิดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้นิเทศการศึกษาจะมีบทบาทเชิงวิชาการด้านต่าง ๆ เช่น เป็นผู้นำ เป็นผู้มีส่วนร่วม เป็นผู้ให้บริการ เป็นผู้ประสานงาน เป็นผู้ให้การสนับสนุน และช่วยเหลือ และเป็นผู้พัฒนาคุณภาพการทำงาน ดังนั้น ผู้นิเทศการศึกษาจะคงมีคุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งจัดเป็นคุณลักษณะพิเศษแตกต่างจากบุคลากรอื่น ๆ

อาคม จันทสุนทร (2526: 11) ได้กล่าวถึงความรู้ความสามารถที่ผู้นิเทศควรจะมีในเรื่องต่าง ๆ คือ

1. ในเรื่องหลักสูตรและการสอนในมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบ คือ เข้าใจรายละเอียดของหลักสูตร รู้กระบวนการพัฒนาหลักสูตร และรอบรู้วิธีสอนวิชาเฉพาะในมหาวิทยาลัยนั้น ๆ รวมทั้งมีความชำนาญในการสอนด้วย

2. ในเชิงบริหารงาน คือ ความรู้ในวิชาการและความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผน การจ้กองค์การ หรือจัดสายงานในการทำงาน การบริหารหรือจัดบุคคลในการทำงาน การอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างราบรื่น และได้ผล และการควบคุม ดูแล ติดตาม ประเมินผลงาน

3. ในเทคนิคของกรณีศึกษา คือ วิธีจัดการ และมีความชำนาญในงานด้านธุรการ การจัดทำเผยแพร่เอกสาร การจัดประชุมอบรม การพูด การเขียนที่สื่อความหมายได้ดี การกระตุ้นจิตใจคนให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน

และยังเน้นให้เห็นความสำคัญของการมีลักษณะเป็นผู้นำที่นำทางครูให้ไปในแนวทางที่ดี ซึ่งลักษณะผู้นำนั้นต้องเป็นแบบประชาธิปไตย ยอมรับฟังความเห็นของผู้อื่น ยึดหลักความร่วมมือ มีเหตุผล รอบคอบ และต้องมีคุณลักษณะของผู้บริหารงาน ที่มีระเบียบเรียบร้อยและเอาจริงเอาจังในการปฏิบัติงานด้วย

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า กรณีศึกษาศึกษานั้น ผู้นิเทศต้องทำงานร่วมกับผู้บริหารและครู ดังนั้น เพื่อความสำเร็จในการนิเทศการศึกษา ผู้นิเทศจึงต้องปฏิบัติงานกับผู้บริหารและครูด้วยมารยาทที่ดี โดยมารยาทแล้ว ผู้นิเทศควรยิ้มแย้ม ไม่ถือตัว กระฉับกระเฉงว่องไว ซอบสนทนา และตรงต่อเวลา เช่นนี้จะช่วยในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้บริหารและครูให้ดำเนินไปด้วยความราบรื่น และได้ผล ศึกษานิเทศก์จึงควรมีคุณลักษณะที่ดีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ยุพิน พิพิธกุล (2522: 2 - 8) ได้เสนอแนะว่า ผู้นิเทศควรมีลักษณะต่อไปนี้คือ

- 1) มีบุคลิกภาพที่ดี
- 2) มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- 3) มีความรับผิดชอบ
- 4) มีอารมณ์ขัน
- 5) อารมณ์มั่นคง
- 6) ทำงานมีระเบียบมีความคิดสร้างสรรค์
- 7) เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว
- 8) มีวาทีศิลป์ รื่นเริงเสมอ
- 9) กิริยามารยาทมีนวล อ่อนน้อมถ่อมตัว
- 10) เป็นนักประชาธิปไตย
- 11) มีมนุษยสัมพันธ์
- 12) เป็นผู้นำที่ดี
- 13) สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้ดี
- 13) ขวนขวายหาความรู้ใหม่เสมอ

ภิญโญ สาร (2526: 232) ได้กล่าวว่า บุคคลผู้ทำหน้าที่นี้เทศการศึกษาคควร
จะมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

1. มีความรู้และมีความเข้าใจตัวนักเรียนเป็นอย่างดี
2. มีความรู้และมีความเข้าใจวิธีให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นอย่างดี
3. มีความรู้และความเข้าใจสภาพสังคมของโรงเรียน ครู และนักเรียน ที่ตน
รับหน้าที่ไปนี้เทศเป็นอย่างดี
4. มีความรับผิดชอบต่องานนี้เทศการศึกษา ซึ่งมีความมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การก่อให้เกิด
เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและอย่างถ่องแท้ในหมู่นักเรียน
5. ใช้วิธีนี้เทศการศึกษาค่วยเหตุผลและสติปัญญาที่ปฏิบัติจริงได้

ซารี มณีศรี (ม.ป.ป.: 77 - 78) ได้กล่าวถึงศึกษานิเทศก์ที่ดีว่าควรมีลักษณะ
ดังนี้

1. เป็นผู้ประสานงานที่ดี
2. มีความรู้ในหลักการนี้เทศเป็นอย่างดี
3. มีความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
4. เป็นผู้แนะนำและผู้ตามที่ดีได้
5. เป็นผู้ประสานงานที่ดี
6. ตระหนักในหลักประชาธิปไตย
7. ไม่เป็นผู้ขมขาย วางท่าใหญ่โต
8. ให้คำแนะนำและเป็นที่ยอมรับของครูได้เป็นอย่างดี
9. เป็นผู้รักษาความลับเมื่อพบข้อบกพร่องของครู ให้คำแนะนำแก่ครูโดยตรง
10. เป็นผู้มีความระมัดระวังในการวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ
11. เป็นผู้ที่คณะครูให้ความไว้วางใจ
12. เป็นคนเปิดเผยเข้าใจมนุษย์

สำหรับ จอห์น ไมเนอร์ กวินน์ (John Minor Gwynn 1961: 27 - 33)
ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ว่า ควรมีดังต่อไปนี้

1. มีความเข้าใจเด็กและครู
2. มีมนุษยสัมพันธ์เพื่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. มีความรู้เชี่ยวชาญในการใช้วัสดุอุปกรณ์การสอน
4. มีความรู้เชี่ยวชาญในวิธีสอนต่าง ๆ และมีศิลป์ในการถ่ายทอด
5. เป็นผู้ประสานงานดี
6. มีความรู้ในทางการวัดผล และประเมินผลการศึกษา
7. รู้จักส่งเสริมหรือสนับสนุน หรือกระตุ้นให้ผู้อื่นทำงาน
8. มีความเป็นกันเองกับผู้ที่เกี่ยวข้อง
9. มีความรู้ในการวางแผน การปรับปรุงหลักสูตร และการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร การเรียนการสอนเป็นอย่างดี
10. ต้องมีความคุ้นเคยกับระบบบริหารของโรงเรียน ครู นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 ง: 14 - 15) ได้กล่าวถึงผู้นิเทศที่มีคุณภาพว่า ควรมีลักษณะดังนี้ คือ

1. เป็นผู้มีความปรารถนาจะเห็นผลงานต่าง ๆ มีความก้าวหน้า การที่จะเป็นเช่นนั้นได้ ผู้นิเทศจะต้องพยายามเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ พัฒนาเทคนิคใหม่ ๆ และมีความมั่นใจในตนเอง
2. เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานโดยไม่ต้องรอให้คนอื่นเป็นผู้บอก การที่จะเป็นเช่นนั้นได้ ผู้นิเทศจะต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นว่ามีความถูกต้องและเหมาะสมและมีความรอบรู้ มีประสบการณ์มากพออีกด้วย
3. เป็นผู้ที่ดีคน เป็น คือคิดอย่างรอบคอบ บุคคลโดยทั่วไปชอบที่จะ "ทำ" มากกว่า "คิด" เพราะการทำตามความคิดที่ผู้อื่นบอกให้จะมีความง่ายกว่าคิดด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม "การคิด" เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นิเทศ เพราะผู้นิเทศจะต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ฉะนั้นผู้นิเทศจำเป็นจะต้องฝึกคิดในขณะปฏิบัติงานและฝึกคิดแก้ปัญหาอยู่เสมอ
4. เป็นผู้ที่มีศิลป์ในการสื่อสารกับคนอื่นได้อย่างชัดเจน ความคิดต่าง ๆ ถึงแม้จะดีมากเพียงใดก็ตาม ถ้าไม่สามารถจะถ่ายทอดให้คนอื่นเข้าใจได้ ความคิดนั้นก็ไร้ความหมาย

ฉะนั้น ผู้นิเทศจำเป็นจะต้องมีความสามารถในการสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจ แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่า จะต้องเป็นนักพูดหรือนักเขียนที่ดี เพียงแต่สามารถอธิบายและพูดกับผู้อื่นรู้เรื่อง ได้ก็ถือว่าใช้ได้

5. ผู้นิเทศจำเป็นจะต้องกระทำตนเป็นนักขยความคิด ความคิดต่าง ๆ ที่คิดขึ้นจำเป็นจะต้อง "ให้" คนอื่นได้รับรู้และชี้แนะให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญและความจำเป็นจะต้องทำ ความที่ตนได้คิดไว้

6. เป็นผู้ที่มีจริยธรรม มีความจริงใจ และซื่อสัตย์ สิ่งเหล่านี้จะสร้างความเชื่อ ความศรัทธา ให้แก่ผู้ร่วมงาน และพร้อมจะร่วมมือร่วมใจในงานด้วยกันอย่างจริงจัง

7. เป็นผู้มีความสามารถในการจักร ระบบงาน ผู้นิเทศจะต้องสามารถจักรระบบบุคลากร และระบบการทำงาน เพื่อให้เกิกระสิทธิภาพสูงจากการทำงาน

8. เป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น รู้จักยกย่องผู้อื่น มีน้ำใจ นักกีฬา ไม่เห็นแก่ตัว เรื่องนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้นิเทศที่ดีจะต้องทำการพัฒนาทักษะด้านนี้ อยู่เสมอ

9. เป็นผู้มีความกระตือรือร้นอยู่เสมอไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ และมีความสามารถในการ บันดาลใจให้คนอื่นทำงาน ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นความสามารถพิเศษที่ผู้นิเทศจำเป็นจะต้องสร้างขึ้น เนื่องจากการชี้แนะเพียงอย่างเดียว ย่อมไม่สามารถให้คนอื่นทำงานตามที่เราคาดหวังไว้ได้

10. ผู้นิเทศควรมีความสามารถในการคาดคะเนในความสามารถและจุดอ่อนของ บุคคล ความสามารถอันนี้จะช่วยกำหนดบุคลากรในการทำงานได้อย่างถูกต้อง

11. เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของพฤติกรรมมนุษย์แบบต่าง ๆ สามารถเข้าใจและยอมรับการกระทำของผู้อื่น

12. เป็นผู้มีบุคลิกภาพดี อารมณ์มั่นคง ยุติธรรม และมีโลกทัศน์กว้างขวาง

นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527 ๑: 114 - 115) ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้นิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาไว้ว่า ความรูปแบบ การนิเทศการ เรียนการสอนชั้นเด็กเล็กได้กำหนดคุณสมบัติของผู้นิเทศในตำแหน่งต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ

1. แนวคิดพื้นฐาน แนวคิดพื้นฐานในที่นี้รวมทั้งแนวคิดพื้นฐานการนิเทศและการจัดการเรียนการสอนชั้นเด็กเล็ก สำหรับแนวคิดพื้นฐานทางการนิเทศนั้น ผู้นิเทศจำเป็นต้องเข้าใจความหมายของการนิเทศ ต้องคำนึงถึงหลักประชาธิปไตยและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ผู้นิเทศและครูจำเป็นต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และมีการสื่อสารกันอย่างใกล้ชิด

2. ความรู้ความเข้าใจ ผู้นิเทศจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศและการจัดการเรียนการสอนชั้นเด็กเล็ก ความรู้ความเข้าใจทั้งสองเรื่องนี้ ผู้นิเทศจะต้องนำมาใช้ควบคู่กันไม่ เช่น เมื่อครูมีปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของนักเรียน ผู้นิเทศต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการคิดและวิธีการพัฒนาทักษะนั้น เพื่อจะได้สามารถแนะนำหรือช่วยเหลือครูได้ในการแนะนำหรือให้การช่วยเหลือ ผู้นิเทศจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการนิเทศ ถ้าผู้นิเทศมีความรู้ความเข้าใจเพียงด้านเดียว ก็จะไม่ทำให้การนิเทศบรรลุเป้าหมาย

3. เจตคติ เจตคติในการทำงานเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเช่นเดียวกับความรู้ ความเข้าใจและแนวคิดพื้นฐาน เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้งานการนิเทศดำเนินไปด้วยดี ผู้นิเทศการศึกษาเป็นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่องานนิเทศและต่อการจัดการเรียนการสอนชั้นเด็กเล็ก เมื่อตัวผู้นิเทศมีเจตคติที่ดีและมีความตั้งใจในการทำงานอันจะส่งผลให้ครูที่ร่วมงานในการสอนชั้นเด็กเล็กมีเจตคติที่ดีตามไปด้วย

สำหรับ อุตัย บุญประเสริฐ (2530: 2) ได้กล่าวถึงผู้นิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาว่า นอกจากต้องมีพฤติกรรมกรรมการนิเทศติดตามผลเชิงบวกและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับแล้ว ความรอบรู้กับความเชี่ยวชาญของผู้ให้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งคือ

1. ต้องรู้หลักการจัดการศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา
2. ต้องรู้ขอบเขตของงานที่เกี่ยวข้องทั้งงานพัฒนาความพร้อมของเด็กและงานที่เกี่ยวข้อง
3. รู้องค์ประกอบสำคัญของการดำเนินงานการเรียนการสอนและการพัฒนาเด็ก
4. รู้วิธีวัดระดับคุณภาพในผลงานการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

5. รู้วิธีการวิเคราะห์เพื่อค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เพื่อกำหนดวิธีการแก้ไขปรับปรุงงานการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษาได้อย่างเหมาะสมตรงกับงานและภารกิจ การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา

สังค อุทรานันท์ (2530: 64 - 65) ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร ที่เอื้อต่อการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. เป็นผู้ที่มีความเข้าใจว่าการนิเทศการศึกษาเป็นงานของผู้บริหาร ส่วนผู้ที่ทำหน้าที่ นิเทศนั้นจะถือว่าเป็น คณะทำงานของผู้บริหาร ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้บริหารให้ลงไปทำงาน ร่วมกับครู
2. เป็นผู้ที่มีความสนใจและให้ความสำคัญแก่งานวิชาการ โดยถือว่างานวิชาการเป็น งานหลักของการจัดการศึกษา ส่วนงานอื่น ๆ นั้น ถือว่าเป็นงานสนับสนุนและส่งเสริมงานวิชาการ
3. ให้ความสำคัญแก่การบริหารบุคคลเป็นอันดับแรก โดยถือว่า ผลงานที่มีคุณภาพนั้น จะมาจากผู้ปฏิบัติงานที่มีคุณภาพโดยตรง
4. ขอมรับการทำงานเป็นคณะให้เกียรติแก่ผู้ร่วมงานทุกคน โดยถือว่า ทุกคนมีเกียรติ และศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

และจากการวิจัยของ ถวิล วรณปะเก (2524: 83 - 86) ได้สรุปคุณลักษณะ ของคณะครูผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนไว้ดังนี้คือ

1. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการสอนและมีผลงานเป็นที่ยอมรับของครูภายในโรงเรียน
2. เป็นผู้ที่ไม่ใช้อำนาจในการให้คำแนะนำแก่ครู
3. มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา หลักการบริหารการศึกษา หลักสูตรและการสอน ระดับประถมศึกษา
4. มีความรู้และวิธีการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน
5. มีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการสอน จิตวิทยาพัฒนาการ
6. มีความเข้าใจสภาพของท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่นี้เทศควรจะศึกษาหาความรู้ และพัฒนาขีดความสามารถของตนเองให้มีคุณลักษณะที่ติดตามแนวคิดของนักการศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และครูประถมศึกษาที่ได้จากผลงานวิจัยของ สุภรณ์ บัญญาคุณท์ (2525: จ) มีดังนี้

1. ควรมีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรประถมศึกษา และมีความรู้ในวิชาการวัดผล และประเมินผลการศึกษา
2. ควรมีความสามารถในการนิเทศการศึกษา และการให้คำปรึกษาแก่ครูเป็น

อย่างนี้

3. ควรรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
4. ควรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. ควรกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล มีสัจจะและซื่อตรง
6. ควรมีความขยันขันแข็ง และกระตือรือร้นในการทำงาน
7. ควรมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความยุติธรรม รักษาความลับของครูและเพื่อนร่วมงาน
8. ควรยึดมั่นในความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรู้จักรักษาความลับของ

ทางราชการ

สังข์ อุทรานันท์ (2530: 65 - 66) ได้สรุปคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ไว้ว่า
ควรมีคุณลักษณะดังนี้คือ

1. ด้านลักษณะส่วนตัว ผู้ที่จะทำหน้าที่นี้เทศควรจะเป็นคนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความมั่นใจในตนเอง มีความอดทนกระฉับกระเฉงว่องไว เป็นคนเปิดเผยไม่เย่อหยิ่ง และมีมนุษยสัมพันธ์
2. ด้านความรู้ความสามารถ ควรเป็นผู้มีความรู้ในระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ มีเทคนิคในการพูด มีความสามารถในการสาธิตการสอน ความสามารถทางด้านประเมินผลและวิจัย
3. ด้านการแสดงออกทางพฤติกรรม ควรเป็นผู้มีความเป็นประชาธิปไตย มีความยุติธรรม มีคุณธรรม ประพฤติดี รู้จักประมาณตน มองโลกในแง่ดี เคารพในความคิดเห็น

ของผู้อื่น เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความเห็นใจผู้อื่น รู้จักการยกย่องชมเชยผู้ที่ทำดี

4. ด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นคนตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความตั้งใจจริงในการทำงาน

จากการศึกษาวิจัยของกรมการฝึกหัดครู (2525: 101 - 124) เรื่องการศึกษาหาสมรรถวิสัยของครูประถมศึกษาที่โครงการ พบว่า สมรรถวิสัยที่เกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของครูใน ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ อารมณ์และคุณธรรม และด้านสังคมและจริยธรรมนั้น มีรายละเอียด ดังนี้

บุคลิกลักษณะด้านร่างกายที่สำคัญที่ครูประถมศึกษาทุกคนพึงมีได้แก่

1. แต่งกายสะอาดเรียบร้อยเหมาะสมทุกวัน
2. สามารถพูดจาออกเสียงถูกต้องชัดเจนเป็นธรรมชาติ
3. สามารถนั่ง ยืน เดิน เล่น และทำงานกับเด็กได้อย่างคล่องแคล่วและเป็นกันเอง
4. มีทักษะ ความสามารถและพร้อมที่จะเล่นบทบาทในฐานะนักแสดงอาชีพทางครู

ได้อย่างดี

5. แสดงให้เห็นถึงความมีสุขภาพความเป็นนักกีฬาทั้งกายและใจ
6. สามารถแสดงออกทางหน้าตา ท่าทาง และท่าทีได้อย่างดีและเหมาะสม

ส่วนบุคลิกลักษณะด้านจิตใจ อารมณ์ และคุณธรรมที่สำคัญนั้นได้แก่คุณลักษณะต่อไปนี้

1. ปฏิบัติตนด้วยความสุจริต ยุติธรรม ไม่ลำเอียงในการปฏิบัติต่อศิษย์
2. มีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใส แค้นมั่นคงและควบคุมอารมณ์ได้เก่ง
3. สามารถให้ความเมตตา ความรัก ความเห็นใจและการให้อภัยแก่เด็ก เพื่อน

ร่วมงานและคนอื่น ๆ ทั่วไปได้

4. มีลักษณะเป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต โดยเฉพาะสังเกตพฤติกรรมของเด็ก
5. มีลักษณะที่บ่งบอกถึงความมานะพยายาม บากบั่น ซนและหนักเอาเบาสู้ พร้อม

เผชิญความยากลำบาก

6. มีลักษณะท่าทางและการแสดงออกที่บ่งบอกถึงความมีอุดมการณ์ ศรัทธา เสียสละต่ออาชีพครู และการเป็นครูที่อย่างแท้จริง

7. กล้าตัดสินใจ กล้าเผชิญปัญหาและความจริง ยอมรับเมื่อผิดพลาด
8. มีลักษณะเป็นนักเผชิญปัญหา กล้าต่อสู้และแก้ปัญหาได้เก่ง รวดเร็ว ฉับพลัน
9. มีลักษณะที่บ่งถึงความกระตือรือร้น ชัยชนะในเชิง ที่นักรบที่ใจอยู่เสมอ
10. ตัดสินใจได้ดี มีเหตุผล บอกสิ่งผิด - ชอบ ชั่วที่ได้เป็นอย่างดี
11. มีลักษณะเป็นผู้นำสามารถ ให้ความร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาได้อย่าง

ผู้มีน้ำใจและมีอัธยาศัย

12. ชอบการประหยัด และมีลักษณะบ่งถึงความมีสมรรถภาพทางเศรษฐกิจ
13. สามารถอดทน ออกล้นต่อคำวิพากษ์วิจารณ์และต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล
14. มีลักษณะท่าทีที่บ่งถึงความสำคัญอันสูงส่งที่จะบำเพ็ญตนเพื่อสังคมส่วนรวม

สำหรับบุคลิกลักษณะด้านสังคมและจริยธรรมนั้น พบว่า เป็นคุณสมบัติประจำตัวในฐานะ
ที่เป็นผู้ประกอบการอาชีพชั้นสูงที่จะพึงมี ได้แก่

1. ประพฤติ มีวินัย ไม่ฝ่าฝืนระเบียบประเพณีและจรรยาบรรณอันดีงามของครู
2. ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จสิ้นรวดเร็ว เรียบร้อยเกิดผลดี เป็นที่เชื่อถือ
และไว้วางใจ
3. สามารถรักษาสัจจะ ทุกจริงทำจริง พิถีพิถัน ไม่ชอบพูดปกเพื่อเจ้อหรือพูดอย่าง
ทำไปอีกอย่าง
4. มีลักษณะของผู้มีเกียรติ ปฏิบัติตนได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจในอาชีพครูและ
เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กได้
5. ยอมรับคำแนะนำ ปฏิบัติตามคำสั่ง รับผิดชอบต่อตนเองเพื่อพัฒนาตนเองและงานใน
อาชีพด้วยดีเสมอ
6. สามารถสร้างและปรับเปลี่ยนบรรยากาศในห้องเรียนได้ดี
7. สามารถสร้างและรักษาความสัมพันธ์โดยมีความสามารถในการประสานประโยชน์
ด้วย
8. แสดงออกถึงลักษณะท่าทีและความมีค่านิยมที่เป็นประชาธิปไตยเสมอ
9. สามารถชักจูงหรือชักนำให้ผู้อื่นคล้อยตาม ทำตามและให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน
ให้บรรลุผลด้วยดีได้ และมีความสามารถในการเป็นผู้นำแบบสร้างเสริม

นอกจากผู้นิเทศจะต้องมีคุณลักษณะที่ติดตั้งข้างต้นแล้ว ผู้นิเทศควรมีคุณลักษณะพิเศษช่วยงานนิเทศการศึกษาจึงจะสำเร็จลุล่วงลงด้วยดี ซึ่ง วีระชาติ นักสอน (2524: 15) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้คือ ต้องเป็นนักวิจัย นักพัฒนา นักประชาสัมพันธ์ ผู้บริการ ผู้บริหาร ผู้ประสานงานและเป็นผู้ประเมินผลการศึกษาด้วย

จากการศึกษาคำราและเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษาในหลาย ๆ ทศวรรษแล้ว กล่าวได้ว่าคุณลักษณะที่ผู้นิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติควรมี ได้แก่คุณลักษณะด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความประพฤติและด้านบุคลิกภาพส่วนตัวและเจตคติ นั่นคือผู้นิเทศจะต้องมีบุคลิกลักษณะที่จะนำครูได้ เป็นผู้ประสานประโยชน์ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้บริหารนิเทศและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนมีความประพฤติเป็นที่ยอมรับนับถือของเพื่อนครูและบุคคลทั่วไปด้วย ซึ่งจะกล่าวถึงคุณลักษณะแต่ละด้านดังนี้

1. คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์

งานนิเทศการศึกษาเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ความสำเร็จในการนิเทศจะเกิดขึ้นก็โดยการ เปลี่ยนพฤติกรรม ของบุคลากรทางการศึกษาในการปรับปรุงการเรียนการสอนในห้องเรียน ความสำเร็จนี้จะมีขึ้นได้ก็ด้วยการที่ผู้นิเทศใช้ความสามารถของตนเองทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีมนุษยสัมพันธ์เข้าใจเห็นอกเห็นใจผู้อื่น จะส่งผลให้บุคคลนั้นรักและเข้าใจผู้นิเทศ เกิดความรู้สึกอยากช่วยเหลือและให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ

ความหมายของมนุษยสัมพันธ์

อรุณ วัชรธรรม ให้ความหมายว่า มนุษยสัมพันธ์หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยการสร้างความเข้าใจอันดีเพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดี เกิดความพอใจ เกิดความรักใคร่ การที่คนเราจะอยู่ร่วมกันได้ต้องอาศัยความรัก ความเข้าใจอันดีต่อกัน เมื่อเขารักและเข้าใจได้ก็แล้วก็จะเกิดความรู้สึกอยากช่วยเหลือให้ความร่วมมือ สนับสนุน ช่วยความเต็มใจ และจริงใจ (อรุณ วัชรธรรม 2517: 35)

พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ความสามารถที่บุคคลจะถ่ายทอดความรู้สึก หรือความคิดไปยังผู้อื่น และในขณะที่เดียวกันก็สามารถที่จะเข้าใจ ความคิดและความรู้สึกจากผู้อื่นได้ด้วย ทั้งนี้เพื่อที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจในกิจการที่บุคคลทั้งสองฝ่ายมีความสนใจร่วมกันและมีจุดหมายปลายทางอันเดียวกัน (พนัส หันนาคินทร์ 2526: 205)

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า มนุษยสัมพันธ์หมายถึง การสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลเพื่อให้ได้มาซึ่งความเข้าใจ ความพอใจ ความรักใคร่นับถือ ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกิจกรรมที่บุคคลทั้งสองฝ่ายมีความสนใจร่วมกัน

เนื้อหาของมนุษยสัมพันธ์

พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2532: 3 - 4) ได้แบ่งเนื้อหาวิชาของมนุษยสัมพันธ์ ออกเป็น 5 ประเด็นด้วยกันคือ

1. การพัฒนาศักยภาพของตน (self - development) ได้แก่ การศึกษาพัฒนาตนเองตามศักยภาพให้ดีที่สุดทั้งทางร่างกายจิตใจและบุคลิกภาพเพื่อให้ตนเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคมและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมโดยส่วนรวม และเพื่อการดำรงชีวิตอย่างสันติสุขของตนเอง
2. การเรียนรู้ความรับผิดชอบ (responsibility) ได้แก่ การเรียนรู้ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายอย่างดีที่สุด
3. การติดต่อสื่อสาร (communications) ได้แก่ การศึกษาวิธีการติดต่อสื่อสาร เช่นไรจึงทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในกลุ่ม ให้กลุ่มได้มีความเห็นสอดคล้องกันและมีความเข้าใจตรงกัน
4. การจูงใจ (motivation) ได้แก่ การศึกษาการจูงใจตนเองและการจูงใจผู้อื่นให้มีความคิดตรงกันมีจุดหมายร่วมกัน เพื่อจุดประสงค์ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดจนถึงการจูงใจตนเองให้มีระเบียบและความรับผิดชอบ

5. การเห็นใจหรือเข้าใจความต้องการของผู้อื่น (empathization) ได้แก่ การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ศึกษาความแตกต่างของแต่ละบุคคล ตระหนักถึงปัญหาของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน

และยังได้กล่าวว่าการทำงานที่คนรวมกลุ่มกันนั้น กลุ่มจะสามารถดำเนินกิจกรรมอยู่ได้เป็นเวลานานนั้น ปัจจัยสำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานของกลุ่มคือ มนุษยสัมพันธ์ของกลุ่ม ซึ่งองค์ประกอบในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ มีดังต่อไปนี้ (พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ 2532: 58 - 59)

1. ต้องเชื่อความสามารถและมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่ก้าวก่ายสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น ถ้าเขาไม่ต้องการความช่วยเหลือ
2. พร้อมที่จะช่วยเหลือกันเสมอ ไม่เกี่ยงงาน มีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงานเสมอ
3. มีการติดต่อสื่อสารที่ดี การติดต่อสื่อสารควร เป็นไปในลักษณะสองทางหรือหลายทาง พยายามทุกวิถีทางที่จะให้ทุกคนมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นในปัญหาและงานของกลุ่ม
4. รู้จักการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ ทำงานอย่างมีขั้นตอน
5. รู้จักกระบวนการกลุ่มในการทำงาน สมาชิกในกลุ่มทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการทำงาน การจัดการกระบวนการในการทำงานของกลุ่มนั้น

วิจิตร อวระกุล (2527: 60 - 61) ได้จำแนกคุณลักษณะของมนุษยสัมพันธ์ที่ี้ออกเป็นคุณลักษณะ 16 ประการ ดังต่อไปนี้

1. มีท่าทางดี มีลักษณะการเข้าคน ภิยามารยาทเรียบร้อย การพูดคุยสนุกสนาน คลกขบขัน เบิกบาน ผู้คบหาด้วยเกิดความสบายใจ มีลักษณะโอภาปราศัย
2. บุคลิก ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา การแต่งตัว การเคลื่อนไหว ภิยามาทาง และการพูดจา
3. มีความเป็นเพื่อน สนับสนุนกลมเกลียวเป็นเพื่อนได้ง่าย เป็นกันเอง
4. มีความอ่อนน้อม รวมทั้งภิยามารยาทสุภาพ พูดจาอ่อนน้อมถ่อมตน
5. มีน้ำใจ เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นด้วยกำลังกาย ความคิด หรือกำลังเงิน ในลักษณะการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
6. การให้ความร่วมมือ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว เห็นประโยชน์ส่วนรวม เป็นสำคัญ

7. มีความกรุณา เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจโอบอ้อมอารีแก่ผู้ที่ได้รับความทุกข์ยาก กรุณาปราณี แก่บุคคลโดยทั่วไป

8. ทำตนเป็นคนมีประโยชน์ ช่วยเหลือในกิจการงานแก่คนทั่วไป โดยมีได้หวัง ประโยชน์ อำนวยประโยชน์แก่สังคม ไม่ว่าจะเป็นด้วยกำลังความคิด กำลังกาย หรือกำลังทรัพย์

9. มีการสร้างสรรค์ มีใ้การทำลายหรือหวังเห็นยวความเจริญของผู้อื่น

10. มีอารมณ์ดี ควบคุมการใช้อารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

11. มีความกระตือรือร้น ใ้แก่ ความสำเร็จที่จริงจัง ไม่เชื่องซึม

12. มีความรับผิดชอบต่องาน คำพูด สัญญา รักษาเวลา ซื่อตรงและสุจริต

13. มีความอดทนต่อความยากลำบาก ต่อกฎีาทำทาง การกระทำ และคำพูดที่ไม่ สบอารมณ์

14. มีความขยันขันแข็งต่องาน ภาระหน้าที่ในความรับผิดชอบ ไม่เป็นคน เกียจคร้าน ทำให้ภาพพจน์และความนิยมเสื่อมเสียไป

15. มีความพยายามในอันที่จะฝึกฝนให้มีคุณสมบัติทางมนุษยสัมพันธ์อย่างไม่ทอดย พยายามปรับปรุงแก้ไขตนเองอยู่เสมอ พยายามเอาตนเองและอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นหนทาง นำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี

16. มีปฏิภาณ มีไหวพริบ แพร่พราวในการสร้างบรรยากาศความสัมพันธ์กับผู้อื่น

หลักและวิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์

การที่จะให้ผู้บริหารนิเทศร่วมงานด้วยความศรัทธา จริงใจ รักใคร่นับถือ ก็จำเป็นต้อง สร้างความรักความนับถือให้บังเกิดขึ้นในตัวผู้บริหารนิเทศและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งผู้บริหาร นิเทศควร ยึดหลักการและวิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่เอาไว้ เพื่อผลสำเร็จของงานร่วมกัน

โรเบิร์ต คูบิน (Robert Dubin, 1970: 176) และ ซารี มนัสศรี (ม.ป.ป.: 109) ได้เสนอหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีที่ศึกษานิเทศก์ควรยึดถือไว้สอดคล้อง กันดังนี้

1. ยอมรับนับถือคนอื่น ไม่นุหนึน เหยียดหยาม
2. รู้ตน ประมาณตน

3. เข้าใจคนอื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น
4. ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
5. มีความอดทน มีความมั่นคงในอารมณ์
6. มีความจำใจ เช่น สามารถจำชื่อคนอื่นได้ก็
7. มองโลกในแง่ดี มีอารมณ์ขัน
8. มั่นใจ มีความจริงใจต่อคนอื่นในการช่วยเหลือเมื่อมีโอกาส
9. เป็นคนเที่ยงตรง เบิกเผย ตรงไปตรงมา
10. มีความแนบเนียนในการติดต่อและถวญทณ

วิจิตร วรุฒบางบูร และคณะ (2520: 68 - 70) กล่าวถึงวิธีสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ใช้ในงานนิเทศ ดังนี้

1. การให้ความร่วมมือ (cooperation) จะต้องรู้ถึงความสำคัญของการให้ความร่วมมือ และจะต้องชะมกเขม่นเพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ขึ้นทุก ๆ ทาง
2. อิริยาบถที่น่าคบ (good manner) จะต้องเป็นผู้ที่มีมารยาทดี สุภาพ เป็นมิตร ไม่โกรธง่าย มีอารมณ์ขัน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
3. วิธีการแห่งประชาธิปไตย (democratic approach) ต้องส่งเสริมวิธีการแบ่งประชาธิปไตย เช่น ทำงานกันเป็นหมู่คณะ การรับผิดชอบร่วมกัน การแบ่งอำนาจหน้าที่แก่กันและกัน
4. จรรยาครู (professional ethics) อาชีพครูเป็นอาชีพที่ต้องยึดถือจรรยาบรรณวิชาชีพของครู ผู้นิเทศจะต้องทำหน้าที่ปรับปรุงและส่งเสริมจรรยาแห่งวิชาชีพให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ
5. การรู้จักยกย่องนับถือ (recognition) เป็นความรู้สึทที่จะทำให้เกิดความมั่นใจ จึงจำเป็นที่ผู้นิเทศจะต้องปลุกฝังให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ร่วมงาน
6. การให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (showed decision making) เปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
7. การใช้เหตุผลและปัญญา (use of reason and intelligence) เป็นผู้ใช้เหตุผลแห่งเหตุผล และใจกว้างที่จะแสวงหาความจริง

8. ความสำคัญของชุมชน (community) เป็นผู้สร้างสัมพันธ์ภาพอันดีกับชุมชน
 9. การมีส่วนร่วม (participation) เป็นผู้ส่งเสริมให้ครูมีโอกาสร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

10. ความเป็นอิสระ (freedom) เป็นผู้ให้อิสระแก่ครูในการออกเสียงทัศนคติและการแสดงความคิดเห็น

11. ความก้าวหน้า (progress) เป็นผู้ที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและติดตามความคิดใหม่ ๆ และมีความคิดในการปรับปรุงให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

จากผลการวิจัยของ มณี พึ่งโต (2526: จ) พบว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอและครูมีความคิดเห็นว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอควรมีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์มากที่สุด รองลงมาคือ ทักษะด้านเทคนิคและทักษะด้านคตินิยม ตามลำดับ

การสร้างบรรยากาศทางมนุษยสัมพันธ์จะช่วยให้ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมุ่งไปในทิศทางเดียวกันเพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพราะงานใด ๆ ก็ตามจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ต้องอาศัยการร่วมมือร่วมใจกันเป็นสำคัญ ดังนั้น คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์จึงมีความสำคัญต่อผู้นิเทศการศึกษาเป็นอย่างมาก

2. คุณลักษณะด้านความประพฤติ

คนทุกคนที่เกิดมาไม่สามารถจะอยู่คนเดียวได้ แต่จะต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่ การที่เขาจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกนั้น นอกเหนือจากการกำกับพฤติกรรมด้วยกฎหมายหรือชนบประเพณีจากภายนอกแล้ว ยังต้องมีการกำกับพฤติกรรมด้วยศาสนาและจริยธรรมอันมาจากภายในด้วย (กรมสามัญศึกษา 2529: 29) ผู้นิเทศการศึกษาเป็นผู้นำทางวิชาการที่จะต้องปฏิบัติงานร่วมกับครูและบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงการสอนและพัฒนาวิชาชีพของครู ซึ่งหากผู้นิเทศประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและชนบประเพณีของสังคมแล้ว ย่อมส่งผลให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ ทุก อยู่สวัสดิ์ (2520: 27 - 28) ได้เสนอแนะหลักในการปฏิบัติตนเพื่อก่อให้เกิดการประพฤติชอบ ดังนี้

1. ทำตนให้มีเสน่ห์ คือ มีวาจา กิริยา และมารยาทสุภาพ นิ่มนวล อ่อนโยน มีจิตเมตตา และแผเมตตา

2. ทำตนให้เป็นที่พึ่งแห่งตน ในด้านความคิด การกระทำและการไขปัญหาในการ
ตัดสินใจ เป็นการกระทำด้วยตนเองในขณะที่ผู้อื่นเป็น "กองเชียร์" ให้กำลังใจเท่านั้น

3. ทำตนเป็นคนดี คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม ถือ
สัจจะ และทำใจให้สบาย ให้สงบเยือกเย็นด้วยการสร้างสมสมาธิที่ละน้อย

4. ธรรมนำเจริญ แบ่งออกเป็น

ก. ธรรมให้คนเจริญ ได้แก่ "โพชฌงค์ 7" คือ มีความเพียร สติ สมาธิ
ปัญญา ความสงบ ความปิติ และอุเบกขา

ข. ธรรมให้สังคมเจริญ ได้แก่ "มรรค 8" คือ ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร
มีสติ ปัญญา คิด - ตั้งใจในทางเจริญ การทำการทุกอย่างในทางดี และประกอบอาชีพสุจริต

กรมวิชาการ (2526: 99 - 111) กระทรวงศึกษาธิการ ได้รวบรวมผลการวิจัย
ของกรมการฝึกหัดครู สรุปเป็นโครงสร้างของคุณลักษณะของจริยธรรมไว้ 11 ประการดังนี้

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ
ถูกต้อง ด้วยความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่
เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งความพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความ
เป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและต่อผู้อื่น

3. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการไขปัญหาในการประพฤติปฏิบัติ
รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจโดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และ
ความยึดมั่นของที่มีอยู่เดิม ซึ่งอาจผิดได้

4. ความกตัญญูต่อกตเวทิตะ หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในการอุปการคุณที่ผู้อื่น
มีต่อเรา กตเวทิตะ หมายถึง การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณ ทั้งนั้นความกตัญญูต่อกตเวทิตะจึง
หมายถึง ความรู้บุญคุณและการตอบแทนบุญคุณต่อผู้อื่นและสิ่งที่มีบุญคุณ

5. การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและ
เหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้อมบังคับ กฎหมายและศีลธรรม

6. ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันกับคนที่ควรให้ด้วย
กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตัวเอง

7. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
8. การประหยัค หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก
9. ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง
10. ความอุตสาหะ หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็งเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน
11. ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข ความสงสารคิดจะช่วยเหลือผู้อื่นพันทุกข์

นอกจากนี้ นิพนธ์ คันธเสวี (2528: 59 - 62) ได้กล่าวถึงธรรมที่คนดีควรจะประพฤติปฏิบัติว่า ได้แก่ สิบปुरुสธรรม ซึ่งมีอยู่ 2 สูตรด้วยกันคือ

สูตรที่หนึ่ง มี 7 ประการ ได้แก่

1. รู้จักเหตุ หมายถึง การเข้าใจว่าสาเหตุของเรื่องที่เกิดขึ้นคืออะไร
2. รู้จักผล หมายถึง การรู้สิ่งที่ตามมาเมื่อมีปัญหานั้นเกิดขึ้น
3. รู้จักตน หมายถึง การเข้าใจตัวเองว่าเขาเป็นใคร มีนิสัยใจคออย่างไร ฯลฯ
4. รู้จักประมาณ หมายถึง การที่บุคคลรู้ว่าเขาทำอะไร อะไรกำลังเกิดขึ้น อะไรจะ

เกิดขึ้นตามมา

5. รู้จักกาลเวลา หมายถึง การที่บุคคลรู้ถึงคุณค่าของเวลา
6. รู้จักสังคม หมายถึง การรู้จักวางตัวให้เหมาะสมในกลุ่มในชุมชนและสังคม
7. รู้จักบุคคล หมายถึง การเข้าใจคนที่เราเกี่ยวข้องกับ

สูตรที่สอง มี 7 ประการ ได้แก่

1. ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อถือเลื่อมใสในสิ่งที่ควรเชื่อถือด้วยเหตุด้วยผล
2. นิริ หมายถึง ความละอายต่อความไม่ดี ความบาปผิด
3. โศกตัปปะ หมายถึง ความเกรงกลัวต่อผลลัพท์ของการกระทำที่ผิด

4. วิริยะ หมายถึง ความพากเพียรพยายาม ชัยนในการกระทำความดี
5. พหุสัจจะ หมายถึง ความรอบรู้ในหลักแห่งความดีความถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนวิธีการปฏิบัติให้เป็นจริง อย่างดองแท้ แดกฉาน
6. สติ หมายถึง การระลึกนัยนัยยังขังใจ รู้ว่ากำลังทำอะไร อะไรจะตามมา
7. ปัญญา หมายถึง ความเฉลียวฉลาด สามารถที่จะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ และตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ใค้อย่างถูกต้องเหมาะสม

คุณลักษณะด้านความประพฤติ กล่าวโดยสรุปแล้ว ก็คือ การปฏิบัติตนของผู้มีเทศให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและจรรยาบรรณของสังคม ซึ่งจะส่งผลให้ผู้รับการนิเทศเคารพเลื่อมใส ศรัทธาให้ความร่วมมือร่วมปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ

3. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพส่วนบุคคลและเจตคติ

คุณลักษณะของผู้มีเทศมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาเป็นอย่างมากเพราะการนิเทศการศึกษาเป็นงานที่ต้องทำร่วมกับบุคคลอื่น บุคลิกภาพเป็นส่วนสำคัญอันดับแรกที่จะทำให้ผู้รับการนิเทศให้การยอมรับนับถือตัวผู้มีเทศในทันทีที่พบกันครั้งแรก โทมัส เอ็น. ฟลอเรส (Thomas N. Flores, 1960: 8) ได้ให้ความหมายไว้ว่าบุคลิกภาพคือลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลซึ่งได้แก่ลักษณะทางกาย สติปัญญา กำลังใจ สังคม และอารมณ์ ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับฟรอยด์ แอล. รัช (Floyd L. Ruch, 1965: 5) ที่ให้ความหมายไว้ว่า บุคลิกภาพคือทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในบุคคล ได้แก่รูปร่างลักษณะภายนอกที่ปรากฏให้เห็นและพฤติกรรมที่แสดงออกรวมทั้งความรู้สึกนึกคิดที่มีอยู่ภายในคนและลักษณะที่เป็นแบบเฉพาะของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของนักการศึกษาไทย พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ (2532: 26) ที่ว่า บุคลิกภาพคือลักษณะต่าง ๆ ที่รวมตัวกันเป็นบุคคลและแสดงออกในการปรับตนเป็นลักษณะพฤติกรรมของบุคคลนั้น ช่าง บัณฑิต (2506: 32) ได้กล่าวเสริมว่า บุคลิกภาพของคนไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับบุคคลนั้นทั้งหมด ยกเว้นเพียงรูปร่างหน้าตา สักส่วน สีนิวของร่างกายแล้ว นอกนั้นจะเกิดจากการฝึกฝน อบรม เรียนรู้ และจากประสบการณ์ภายหลังทั้งสิ้น

ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว บุคลิกภาพ หมายถึงลักษณะต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นบุคคล อันได้แก่ ลักษณะทางกาย จิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมที่แสดงออก ทั้งที่เกิดจาก

พันธุกรรมและการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม อันเป็นลักษณะเด่นหรือแก่นของบุคคลนั้นที่ผู้เฝ้ามองเห็นหรือเข้าใจ

ประเภทของบุคลิกภาพ

ดิรันท์ อนวัชศิริวงศ์ (2525: 84) ได้จำแนกบุคลิกภาพออกเป็น 4 ด้านคือ

1. ลักษณะทางกาย ได้แก่ รูปลักษณ์ของร่างกาย ท่าทาง การแต่งกาย
2. ความมีวุฒิภาวะทางปัญญา ได้แก่ ทักษะในด้านต่าง ๆ วิธีการพูด และสิ่งที่บุคคลพูดถึง การคิดอย่างคล่องแคล่วลึกซึ้ง ความสามารถที่จะประเมินค่าของสิ่งต่าง ๆ
3. คุณลักษณะทางอารมณ์ ได้แก่ ความสงบเสงี่ยม ความก้าวร้าว ความเชื่อมั่น ความกลัว ความวิตกกังวล
4. ความสามารถในการเข้าสังคม ได้แก่ ความสามารถในการปฏิบัติงาน เมื่อจะต้องติดต่อดูแลสารกับบุคคลอื่น ๆ รู้กฎเกณฑ์มารยาทที่ใช้ในวงสังคมนั้นดีเพียงใด รู้ถึงบรรทัดฐานหรือขนบธรรมเนียมของสังคมนั้นหรือไม่

ซึ่งใกล้เคียงกับที่สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย (2531: 80) กล่าวไว้ว่า บุคลิกภาพประกอบด้วย 1) บุคลิกภาพทางกาย จิตใจ 2) บุคลิกภาพทางสังคม 3) บุคลิกภาพทางกายภาพ และยังคงกล่าวเสริมว่าแก่นแท้ของบุคลิกภาพคือ จิตใจ

สุภางค์ แสงวงษ์ (2506: 37 - 45) กล่าวว่า บุคลิกภาพที่ดีควรประกอบไปด้วยคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1. คุณสมบัติทางกาย ได้แก่ รูปร่างซึ่งเป็นเครื่องทำให้เห็นบุคลิกภาพก่อนสิ่งอื่น
2. คุณสมบัติทางสมอง ได้แก่ ความเฉลียวฉลาด ความจำ เขาวิน และความมีเหตุผล
3. ความถนัดตามธรรมชาติ ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีไม่เหมือนกัน
4. อุบนิสัย ได้แก่ ความประพฤติ ศีลธรรมจรรยาในตัวของบุคคล เช่น ความซื่อสัตย์ ความอ่อนโยน ฯลฯ
5. การสมาคม บางคนชอบทำตัวเด่นในสังคมโดยการพูดเสียงดัง แต่งกายให้แปลก บางคนสงบเสงี่ยมเรียบร้อย

6. อารมณ์ ได้แก่ การแสดงออกต่าง ๆ ของคน เช่น ตกใจง่าย กล้าหาญ ฯลฯ
7. กำลังใจ ได้แก่ ความสามารถในการควบคุมจิตใจ เช่น บางคนมีความท้อถอยในการต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิต เป็นต้น

บุคลิกภาพที่พึงประสงค์

บุคลิกภาพของบุคคลสามารถปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นได้ ถ้าบุคคลมีโอกาที่จะเรียนรู้ว่าบุคลิกภาพแบบใดที่สังคมพึงประสงค์ สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย (2531: 80) ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ของนิสิตนักศึกษาว่ามีดังนี้

1. กล้าคิด กล้าแสดงออกที่เหมาะสม
2. ปรับตัวได้ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
3. มีเหตุผล ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาได้
4. ชยัน หนักแน่นเพียร
5. มีระเบียบวินัย
6. ซื่อสัตย์ต่อตนเองและหน้าที่
7. พึ่งตนเองและการปกครองตนเอง
8. สามารถร่วมมือกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ
9. เป็นนักปฏิบัติที่ดี และรู้จักประยุกต์ใช้วิชาการ
10. นิยมไทย

และพบว่า คุณสมบัติที่จำเป็นบุคลิกภาพของบัณฑิตไทยตามความต้องการของนายจ้างจากภาครัฐบาลและเอกชนนั้นมีดังนี้

1. บุคลิกภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ มีความคล่องตัว เสียสละ มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่รู้ ละเอียกรอบคอบ เอาใจใส่ตั้งใจทำงาน มีระเบียบวินัย มีความกระตือรือร้น ตรงต่อเวลา และมีทัศนคติที่ดีต่องานและนายจ้าง
2. บุคลิกภาพทางสังคม ได้แก่ มนุษยสัมพันธ์ เป็นผู้นำ สุภาพเรียบร้อย มีความเชื่อมั่นในตนเอง วางตัวเหมาะสม ประพฤติดี ปรับตัวเข้ากับสังคม เอื้อเฟื้อ แก่ทั้งกายก็

กล้าแสดงออก มีเหตุผลและมีไหวพริบ

3. บุคลิกภาพด้านอารมณ์ ได้แก่ ไร้เวียงแจ่มใส ควบคุมอารมณ์ได้ดี ยิ้มแย้มเบิกบาน สุขุมเยือกเย็น อ่อนโยน จิตใจเข้มแข็งและใจเย็น

(สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย 2531: 120 - 121)

นอกจากนี้ ชาร์ล มัสคี (ม.ป.ป.: 70 - 73) ได้เสนอแนะว่า ศึกษานิเทศก์ควรมี คุณสมบัติด้านบุคลิกลักษณะดังนี้คือ 1) สร้างศรัทธาความเชื่อดีให้เกิดขึ้น โดยใช้วิชาการไม่ใช่ อำนาจ 2) เห็นอกเห็นใจคนอื่น 3) ความกระตือรือร้น 4) มองโลกในแง่ดี 5) มีความ คิคริเริ่มสร้างสรรค์ 6) มีอารมณ์ขัน 7) มีสุขภาพดี 8) สามารถประเมินค่าราคาสິงของ 9) ความจริงใจ 10) เป็นพหุสัจจะ คือเป็นผู้ไ้ยินไ้ฟังมามาก

บุคคลสามารถจะปรับปรุงหรือพัฒนาบุคลิกภาพของตนได้ แม้ว่าแต่ละคนจะมีบุคลิกภาพที่เป็น เอกลักษณะของตนเอง ดิรนนท์ อนวัชศิริวงษ์ (2525: 90 - 91) ได้เสนอแนะแนวทางใน การพัฒนาบุคลิกภาพดังนี้

1. สร้างนิสัยในการ รักษาสุขภาพอนามัยเป็นอย่างดี
2. รักษาท่าทางให้ดี
3. แต่งกายให้สะอาดเรียบร้อยและมีรสนิยมที่ดี
4. ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ
5. มีงานอดิเรกที่น่าสนใจทำ
6. อ่านหนังสือนิตยสารและหนังสือพิมพ์ที่น่าสนใจ
7. ควบคุมอารมณ์อยู่เสมอ
8. มีความกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ เสมอ
9. ไม่พรับ่น
10. ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น
11. ปฏิบัติตนให้เป็นไปตามธรรมชาติที่ดีที่สุด จริงใจ ไม่เสแสร้ง
12. พยายามหลีกเลี่ยงการวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น
13. ไว้วางใจผู้อื่นเมื่อสมควรไว้วางใจ และรู้จักเก็บความลับ
14. ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาที่ไ้ให้ไว้กับผู้อื่น

15. สนใจเป็นส่วนตัวในสวัสดิภาพของมิตรสหาย
16. รู้จักผูกพันน้ำเสียงรันทมนเป็นนิสัย ใช้ภาษาสุภาพ หลีกเลี้ยงคำหยาบโสม
17. เมื่อผู้อื่นพูดฟังฟังอย่างสนใจ ไม่พูดขัดจังหวะ ตลอดจนหลีกเลี่ยงการโต้เถียงที่จะก่อให้เกิดความเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน
18. รู้จักปฏิบัติตามกฎที่สำคัญ ๆ ของมารยาทในสังคม
19. ให้ความนับถือทุกคนโดยไม่คำนึงถึงฐานะตำแหน่งหรือระดับชั้น
20. มีความไหวทันความรู้สึกของผู้อื่นในการสื่อสารอยู่เสมอ

บุคลิกภาพของผู้นี้เทศมีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการนิเทศเป็นอย่างมาก เพราะแบบฉบับของบุคลิกภาพของผู้นี้เทศจะเป็นปัจจัยอิทธิพลที่กำหนดพฤติกรรมกรรมการนิเทศของบุคคลนั้น ความล้มเหลวของการนิเทศการสอน ส่วนมากจะเกิดจากความขัดแย้งในแบบฉบับของบุคลิกภาพระหว่างครูและผู้นี้เทศ (นิพนธ์ ไทยพานิช 2530: 1 - 2)

ความหมายและลักษณะของเจตคติ

เจตคติ เป็นคำที่มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า "aptus" ซึ่งแปลว่า โนม์เอียงเหมาะสม (Gordon Allport, 1967: 3) จากการศึกษาของ มูซาเฟอร์ ชารีฟ และ คาโอลีน ชารีฟ (Muzaffer Sherif and Caolyne Sherif 1969: 334) พบว่า เจตคติไม่ใช่สิ่งที่มีมาแต่กำเนิด บุคคลเกิดเจตคติขึ้นได้จากการเรียนรู้และจากประสบการณ์ และ โรเจอร์ บราวน์ (Roger Brown, 1967: 420) ได้ให้ความกระจ่างเพิ่มขึ้นว่า บุคคลสามารถมีเจตคติในเรื่องต่าง ๆ ได้มากมาย เนื่องจากการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ เจตคดีย่อมมีจุดมุ่งหมายถึงเจตคติต่อคน ต่อสิ่งของ หรือต่อสิ่งใด ๆ เจตคติมีทั้งทางบวกไปถึงกลาง ๆ ตลอดจนถึงทางลบ ได้มีผู้ให้ความหมายของเจตคติว่าต่าง ๆ กันดังนี้

ที. เอ็ม. นิวคอมบ์ (T.M. Newcomb, 1954: 128) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึกเอนเอียงของจิตที่มีต่อประสบการณ์ที่ได้รับ อาจจะมีมากหรือน้อยก็ได้ และเจตคตินี้จะแสดงออกทั้งทางพฤติกรรมคือ แสดงออกในลักษณะของความพึงพอใจ เห็นด้วยหรือชอบ เรียกว่า เจตคติทางบวก แต่ถ้าเป็นเจตคติในทางลบ จะแสดงออกในทำนองไม่พึงพอใจ ไม่ชอบหรือไม่เห็นด้วย ส่วนเจตคติอีกแบบหนึ่งคือ ความรู้สึกเฉย ๆ ไม่ชอบ ไม่เกลียด เป็นเจตคติแบบกลาง ๆ

เออร์เนสต์ อาร์. ฮิลการ์ด (Ernest R. Hilgard 1962: 564) กล่าวว่า เจตคติหมายถึง พฤติกรรมหรือความรู้สึกครั้งแรกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต่อแนวความคิดหรือสภาพการณ์ใด ๆ ในทางเข้าหาหรือออกห่าง และเป็นความพร้อมที่จะตอบสนองในทางที่เอนเอียงในลักษณะเดิมเมื่อได้พบกับสิ่งดังกล่าวอีก

แอล. แอล. เทอร์สโตน (L.L. Thurstone 1967: 77 - 79) กล่าวถึง เจตคติว่า เป็นเรื่องของความชอบ ไม่ชอบ ความลำเอียง ความคิดเห็น ความรู้สึกและความเชื่อมั่นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง การวัดเจตคติวัดโดยตรงไม่ได้ แต่เราสามารถวัดในรูปของความคิดเห็น (opinion) หรือจากการแสดงออกทางภาษา (verbal expression) แต่การวัดเช่นนี้ ถ้าผู้ตอบไม่ตอบตรงกับใจจริงแล้ว การวัดจะเกิดความไม่แน่นอนขึ้น ซึ่งผู้ทำการวัดจะต้องใช้วิธีการอนุมานตัดสินแน่นอนอีกครั้ง

แอนน์ อนาสตาซี (Anne Anastasi 1968: 479 - 480) กล่าวว่า เจตคติหมายถึง ความโน้มเอียงที่จะแสดงออกมาทางชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น เชื้อชาติ ธรรมเนียมประเพณี หรือสถาบันต่าง ๆ เจตคติไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถสรุปหากพิง (infer) จากพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมาทางภาษาและไม่ใช้ภาษา

ส่วนซีระพร อูรรณไฉ (2529: 414) ให้ความหมายว่า เจตคติ คือ สภาพทางจิตหรือประสาทของความพร้อมที่จัดรูปขึ้นจากประสบการณ์และสิ่งอิทธิพลในทางกำกับหรืออิทธิพลที่ไม่อยู่นิ่งแก่การตอบสนองของบุคคลต่อที่หมายและสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง

แม้จะมีผู้ให้ความหมายของเจตคติแตกต่างกันไป แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า มีบางลักษณะที่สอดคล้องกัน ซึ่งถือเป็นลักษณะสำคัญของเจตคติ (ส.วาสนา ประมวลพจนานุกรม 2524: 5 อ้างถึงใน โชคดี ตีพิมพ์ครั้งที่ 2531: 21) คือ

1. เจตคติเป็นการตระเตรียมหรือความพร้อมในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทางที่ชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้น ๆ ซึ่งการตระเตรียมนั้นจะเป็นการตระเตรียมภายในจิตใจมากกว่าภายนอกที่จะสังเกตเห็นได้

2. สภาพความพร้อมจะตอบสนองในลักษณะที่กล่าวในข้อ 1 นั้น เป็นลักษณะซับซ้อนของบุคคลที่จะยอมรับ หรือไม่ยอมรับ ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งต่าง ๆ จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับอารมณ์

ภัย ซึ่งเป็นสิ่งที่อธิบายไม่ค่อยจะได้ และบางครั้งไม่มีเหตุผล

3. เจตคติไม่ใช่พฤติกรรม แต่เป็นสภาวะทางจิตใจ มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและเป็นตัวกำหนดแนวทางในการแสดงออกของพฤติกรรม
4. เจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สามารถสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมที่แสดงออกมา เพื่อเป็นแนวทางในการทำนายหรืออธิบายเจตคติได้
5. เจตคติเกิดจากการเรียนหรือประสบการณ์ บุคคลจะมีเจตคติในเรื่องเดียวกันภัยสาเหตุหลาย ๆ ประการ เช่น สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ระยะเวลา ความเป็นต้น เป็นต้น
6. เจตคติมีความคงที่แน่นอนพอสมควร แต่อาจเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อประสบกับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมใหม่ที่แตกต่างออกไปจากเดิม

องค์ประกอบของเจตคติ

โยฮัน คันทนบุท และ จูมพล พุทธิพรชีวิน (2524: 44) ได้กล่าวว่า เจตคติประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. องค์ประกอบทางการรู้การเข้าใจ (cognitive care) องค์ประกอบค่านี้นี้เกี่ยวข้องกับการจัดประเภทประสบการณ์ทางการรู้การเข้าใจที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ความเชื่อ (belief) หรือความคิด (idea) ของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด
2. องค์ประกอบค่านอารมณ์ (affective values) องค์ประกอบค่านี้นี้เกี่ยวข้องกับความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ร่วมกับองค์ประกอบทางการรู้การเข้าใจ
3. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม (behavioral tendencies) เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออก เช่น พฤติกรรมการเลือก พฤติกรรมการตัดสินใจ เป็นต้น

เจตคติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อองค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การจัดรูปแบบการพัฒนาการของเจตคติเกิดจากการเรียนรู้ เกิดจากประสบการณ์ของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิดหรือการกระทำ ตลอดจนการเลียนแบบบุคคลที่ตนเคารพ หรือนิยมชมชอบ การปรับตัวทางบุคลิกภาพ สิ่งเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กัน รวมกันเป็นรูปแบบของเจตคติของแต่ละบุคคล ดังนั้นเจตคติจะ

เกี่ยวเนื่องกับขบวนการทางจิตวิทยาสังคมที่สำคัญได้แก่ การตั้งใจ การเรียนรู้ และการรับรู้
 นั้นเอง (ไพบูลย์ อินทวิชา 2517: 47) โดยที่บุคคลยอมเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบกาย
 เป็นประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิดตามที่ตนเองประสบและพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา
 มาตามประสบการณ์ที่ตนได้รับนั้น

เจตคติกับพฤติกรรม

จากความหมายและองค์ประกอบของเจตคติข้างต้น จะเห็นได้ว่า เจตคติมีอิทธิพลต่อ
 พฤติกรรมของบุคคล โดยมีส่วนในการกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลจะแสดงต่อสิ่งที่เป็นที่
 หมายถึงเจตคตินั้นคือ เจตคติเป็นสาเหตุของพฤติกรรม และเจตคดียังเป็นผลของพฤติกรรมด้วย
 เพราะเวลาที่บุคคลแสดงพฤติกรรมตามความคิดความต้องการของเขา เขาก็จะได้รับประสบการณ์
 ที่ทำให้เขาเกิดมีความคิดความรู้สึกบางอย่างต่อการกระทำนั้นด้วย เช่น นักเรียนคุยกันในห้องเรียน
 แล้วถูกครูดู ความรู้สึกอับอาย เสียใจ ฯลฯ ของนักเรียนคนนั้น คือผลของพฤติกรรมที่เขาได้
 กระทำไป ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนี้ (เจตคติ) จะทำให้นักเรียนไม่อยากคุยในชั้นเรียนอีก
 (สงวนศรี วิรัชชัย 2527: 63) นอกจากนั้นเจตคติที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลจะมีประโยชน์แก่
 ผู้คนได้หลายลักษณะคือ

1. เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลได้บรรลุเป้าหมายบางอย่างที่ต้องการ
2. ช่วยให้ผู้บุคคลมีหลักการและมีกฎเกณฑ์ในการแสดงพฤติกรรม
3. เป็นสื่อหรือช่องทางที่จะช่วยให้บุคคลได้พัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้อื่นและ
 สิ่งต่าง ๆ

4. ช่วยป้องกันตนเองจากความคับข้องใจ
 (สงวนศรี วิรัชชัย 2527: 63 - 64)

นอกจากผู้เฝ้าการศึกษาจะต้องมีคุณลักษณะค่านิยมผสมสัมพันธ์ ค่านิยมประพฤติกและ
 ค่านิยมคุณลักษณะแล้ว ผู้เฝ้าการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาจะต้องมีเจตคติที่ดีต่อการนิเทศ
 การศึกษาอีกด้วย จึงจะช่วยให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยประสบความสำเร็จ
 สำเร็จ ดังกล่าวของ ชม ภูมิภาค (2516: 56) ที่กล่าวถึงความสำคัญของเจตคติคือ
 การเป็นครูว่า "คนที่มีความรู้แต่หากขาดเจตคติที่ดีแล้ว ย่อมจะเป็นครูที่ดีไม่ได้" ผู้เฝ้าการ
 ศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาเปรียบเสมือนผู้นำทางด้านวิชาการของครู จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่

จะต้องมีเจตคติที่ดีต่อการนิเทศการศึกษาด้วย

จ. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาชั้นนั้นยังไม่มีการศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจัง มีแต่การวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศทั่ว ๆ ไป และการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ และผู้นิเทศอื่น ๆ เท่านั้น จึงจะไต่กล่าวต่อไปนี้

วิจิตร อนุวัชพันธุ์ (2523: 42 - 43) ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ฝ่ายสามัญศึกษาประจำจังหวัด ใต้ศึกษาคุณลักษณะ 10 ประการของศึกษานิเทศก์ คือ... ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ เทคนิคในการพูด การประเมินผลงาน ความคิดริเริ่ม การเป็นนักวิจัย ความยุติธรรม การสาธิตการสอน และเทคนิคในการนิเทศการศึกษา พบว่า ศึกษานิเทศก์หญิงมีความรับผิดชอบสูงกว่าชาย ศึกษานิเทศก์ กลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี มีการประเมินผลงานสูงกว่ากลุ่มที่มีอายุ 40 ปี และสูงกว่าศึกษานิเทศก์ที่เป็นศึกษานิเทศก์มานานไม่เท่ากัน มีคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์แตกต่างกัน และศึกษานิเทศก์ที่มีวุฒิสองปริญญาตรี มีคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ การประเมินผลงาน และค่านิยมเป็นนักวิจัยสูงกว่าศึกษานิเทศก์วุฒิปริญญาตรี และต่ำกว่าปริญญาตรี

วีระชาติ นักสอน (2524: จ) ใต้ศึกษาถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์จังหวัด ในความนึกเห็นของครูใหญ่และครูผู้สอนในเขตการศึกษา 8 ใต้พบว่า ครูใหญ่และครูผู้สอนมีความเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์จังหวัดครั้งนี้คือ คำนึงการปฏิบัติงานนั้น ศึกษานิเทศก์ควรปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจรักและศรัทธาในหน้าที่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรประถมศึกษา รู้จักใช้ภาษาง่าย ๆ ในการสื่อความหมายร่วมกับครู มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้เกี่ยวกับงานวิชาการ ชุมการ และบริหารบุคคล ในด้านบุคลิกภาพนั้น ศึกษานิเทศก์ควรมีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นคนเปิดเผยไม่ปิดบังอำพรางความรู้ ไม่เป็นคนเย่อหยิ่งถือตัว มีความอดทนต่อความยากลำบาก มีอารมณ์ขัน กริยาท่าทางกระฉับกระเฉง คล่องแคล่วว่องไว สำหรับในค่านิยมมนุษยสัมพันธ์นั้น ศึกษานิเทศก์ควรมีความจริงใจในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกในการทำงาน เป็นกันเองกับครูและพ้องง่าย มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ

เนื้อแผ่ ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี และมองโลกในแง่ดี ส่วนในด้านความประพฤติ ศิลธรรมและจรรยาบรรณนั้น ศึกษานิเทศก์จะต้องไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนตน มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีคหิธรรมประจำใจ ยึดมั่นในจรรยาครู เคารพในสิทธิของผู้อื่น และรู้จักประมาณตน

สำราญ ขวณวัน (2524: ๑ - ๑) ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทด้านวิชาการของศึกษานิเทศก์ประจำสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 5 พบว่า

1. ศึกษานิเทศก์ควรมีวุฒิต่างๆอย่างต่ำปริญญาตรี มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี มีประสบการณ์เป็นครูมาก่อนมากกว่า 7 ปีขึ้นไป ทำการนิเทศได้อย่างน้อย 2 วิชา/กลุ่มประสบการณ์ และมีประสบการณ์สอนวิชาที่จะทำการนิเทศมาก่อน 3 - 4 ปี และเสนอแนะว่า ศึกษานิเทศก์ควรมีความเป็นกันเองกับครู มีมนุษยสัมพันธ์ มีบุคลิกดี มีความประพฤติดี มีคุณธรรม มีความรู้รอบตัวดีและมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงาน

2. ผู้บริหารและครูมีความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทด้านวิชาการของศึกษานิเทศก์อยู่ในเกณฑ์เห็นด้วย และเสนอแนะว่าศึกษานิเทศก์ควรมีโอกาสในการออกนิเทศให้ทั่วถึงทุกโรงเรียน สาขิการสอน จัดอบรมและสัมมนาครู ประสานงานและให้บริการด้านการเรียนการสอน จัดทำและให้บริการให้ยืมสื่อการเรียนแก่ครู และติดตามผลและประเมินผลโครงการการเรียนการสอน

ถวิล วรรณปะเก (2524: 124) ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ผู้บริหาร และครูประถมศึกษา เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด พบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารและครู มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ศึกษานิเทศก์ควรมีทักษะที่จำเป็น 5 ประการคือ ทักษะด้านความเป็นผู้นำ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านกระบวนการหมู่พวก ทักษะด้านบริหารบุคคล และทักษะด้านการประเมินผล และเกี่ยวกับทักษะด้านความเป็นผู้นำ ปรากฏว่า ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารมีความคิดเห็นด้วย แต่ครูประถมศึกษามีความคิดเห็นไม่แน่ใจ

พนอม แก้วกำเนิด และคณะ (2525: 5) ได้ทำการวิจัยเรื่อง หลักสูตรปริญญาตรีทางการศึกษา (2 ปี) สาขาวิชาการประถมศึกษา พ.ศ.2524 ตามโครงการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู 2523 พบว่า สมรรถภาพที่คาดหวังจากผู้สำเร็จการศึกษาจาก

หลักสูตรการฝึกหัดครู จำแนกออกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ 3 ด้าน เช่นเดียวกัน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะในการสอน กับด้านคุณลักษณะและทัศนคติ หมายความว่า ผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรการฝึกหัดครูแต่ละหลักสูตร จะมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ จากรายวิชาในกลุ่มวิชาพื้นฐานทั่วไป กลุ่มวิชาชีพครู และกลุ่มวิชาเฉพาะ (วิชาเอกประถมศึกษา) มีทักษะในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ จากกลุ่มวิชาชีพครู และ/หรือ วิชาเฉพาะ กับมีคุณลักษณะและทัศนคติที่ เหมาะสมกับการเป็นครู จากการเรียนการสอนในทุกกลุ่มวิชา

สวัสดิ์ ประทุมราช และคณะ (2525: ข - ข) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรการฝึกหัดครูกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ซึ่งเป็นการวิจัยตามโครงการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู พบว่า สมรรถภาพของครูประถมศึกษาที่วิเคราะห์ได้จากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จำแนกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะการสอน และด้านคุณลักษณะและทัศนคติ หมายความว่า ครูประถมศึกษาควรมีความรู้พอที่จะสอนเนื้อหาสาระความรู้และกิจกรรมในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 กลุ่มได้ มีทักษะในการจัดกิจกรรมและการสอนในแบบต่าง ๆ ได้ตามหลักสูตร และมีทัศนคติที่ดีต่อการสอนเด็ก และวิชาชีพครู

สมศักดิ์ เจริญสุข (2525: จ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถภาพครูภาษาอังกฤษ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะหาสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครูภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษา พบว่า สมรรถภาพของครูภาษาอังกฤษที่ต้องการเรียงตามความสำคัญดังนี้คือ ความรู้ในเนื้อหา และโครงสร้าง ทักษะภาษาอังกฤษทั้ง 4 ด้าน ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร เทคนิคกลวิธีการถ่ายทอดที่เหมาะสม การมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ บุคลิกภาพเหมาะสมกับการเป็นครู ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาทั่วไป และจิตวิทยาการเรียนรู้อ ความรู้ความสามารถในการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน การแสวงหาความรู้จากสื่อมวลชน และยอมรับวิทยาการใหม่ ๆ และความสามารถในการเขียนจุดประสงค์ และแผนการสอนเชิงพฤติกรรม

วนิดา เลิศกมลกาญจน์ (2526: จ) ทำการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์จังหวัดในภาคเหนือพบว่า ศึกษานิเทศก์ปฏิบัติงานมากในหน้าที่ ยกเว้นหน้าที่ต่อไปนี้ ศึกษานิเทศก์ปฏิบัติน้อย คือ

1. การส่งเสริมการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดให้เป็นไปตามมาตรฐาน
2. การจัดทำเครื่องมือวัดผลพัฒนาเกี่ยวกับการประเมินผลและข้อทดสอบมาตรฐานของจังหวัดและจัดทำคลังข้อสอบ
3. การวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา ตลอดจนส่งเสริมการทดลองและค้นคว้าในระดับอำเภอและกิ่งอำเภอ
4. การประสานงานการพัฒนาบุคลากรของจังหวัด
5. การปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการ การประถมศึกษาจังหวัด

นมิ พึ่งโต (2526: ๑) ได้ทำการศึกษาลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 1 ผลปรากฏว่า ทักษะด้านเทคนิควิธี (Technical Skills) ที่ศึกษานิเทศก์ควรจะมีมากที่สุด ได้แก่ 1) การวิริมีใช้และประยุกต์เทคนิคการสอนใหม่ ๆ 2) การวางแผนในการปฏิบัติงาน และการนิเทศการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการ จำเป็นของโรงเรียน ส่วนทักษะทางด้านเทคนิควิธีที่ควรมีในระดับมากได้แก่ 1) การเป็นประธานของที่ประชุม 2) การทำและการใช้สื่อการเรียนอย่างถูกต้องเหมาะสม 3) การใช้เครื่องมือการสื่อสารหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ 4) การวัดและประเมินผลงานของศึกษานิเทศก์ 5) การสร้างผลงานให้ปรากฏอยู่เสมอ 6) การแนะนำให้เข้าใจระเบียบเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการนิเทศการศึกษา 7) การใช้ภาษาท่าทางที่ถูกต้องในการสื่อความหมาย และ 8) การจักและการใช้ระบบข้อมูล สำหรับทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Skills) นั้น ศึกษานิเทศก์ควรมีทักษะเหล่านี้ในระดับมากที่สุด มีเพียงทักษะเดียว คือ การให้โอกาสและความสำคัญแก่ครูในการรับความช่วยเหลือโดยเท่าเทียมกัน ส่วนทักษะที่ควรมีในระดับมาก ได้แก่ 1) การสร้างความเข้าใจและชี้แจงให้แก่ฝ่ายเสียประโยชน์ได้เข้าใจและยอมรับสภาพการณ์ของตน 2) การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่เกิดจากการนิเทศ 3) การแสดงอารมณ์ขันเพื่อลดความตึงเครียด และ 4) การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับธรรมเนียมและวัฒนธรรมของสังคม และสำหรับทักษะด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Skills) ได้พบว่า ไม่มีทักษะใดที่ควรจะมีมากที่สุด แต่ทักษะที่ควรมีในระดับมากนั้น ได้แก่ 1) การตัดสินใจสั่งการได้รวดเร็ว ถูกต้อง เทียบธรรมเนียม 2) การตั้งคำถามครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ 3) การรู้จักวิเคราะห์เจตนาที่แอบแฝงในความคิดเห็นของบุคคลอื่น 4) การประยุกต์ตัวอย่างและวิธีการที่พบเห็น หรือเคยได้ศึกษามาเพื่อนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม 5) การคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้น

จากการกระทำในปัจจุบันได้แม่นยำเพื่อหาทางป้องกันปัญหาในอนาคต 6) การเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาหลาย ๆ วิธีเพื่อให้ผู้อื่นได้เลือกทำ 7) การรวบรวมสรุปสถานการณ์ต่าง ๆ ใ้ได้อย่างถูกต้อง 8) การแสดงความคิดเห็นได้กว้างขวาง ลึกซึ้ง มองการณ์ไกล และ 9) การนำเอาผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงงานใ้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สายัณฑ์ นาน้อย (2529: จ) ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และกิ่งอำเภอ ในเขตการศึกษา 6 พบว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอ มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากในงานต่อไปนี้ งานนิเทศและตรวจเยี่ยม งานข้อมูลทางการศึกษา งานพัฒนาการศึกษา งานจัดทำแผนงบประมาณและขอตั้งงบประมาณ งานสนับสนุนวิชาการและงานเลขานุการคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ และปฏิบัติงานอยู่ในระดับน้อย ในงานส่งเสริมคุณลักษณะนักเรียน งานการเรียนการสอนและงานศูนย์วัสดุอุปกรณ์ งานที่มีปัญหาในการปฏิบัติมากที่สุดคืองานศูนย์วัสดุอุปกรณ์ ซึ่งเกิดจากขาดงบประมาณในการจัดซื้อและขาดอาคารสถานที่ ปัญหาที่อยู่ในระดับรองลงมาได้แก่ จำนวนศึกษานิเทศก์มีน้อย และหน้าที่ที่กำหนดไว้ในระยะนี้มีมากเกินไป

ศิริเว โสภากา (2531: ง) ศึกษาเรื่องความต้องการการนิเทศการสอนของครูผู้สอนชั้นเด็กเล็ก สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร พบว่าในค่านความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาทุกขนาดมีความต้องการการนิเทศการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องการวัดผลและประเมินผล และต้องการน้อยในเรื่องพัฒนาการเด็ก เนื้อหาและเทคนิคการสอน สำหรับค่านพฤติกรรมการสอนนั้น ครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กรต้องการการนิเทศการสอนอยู่ในระดับน้อยทุกเรื่อง แต่ครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมาก ต้องการการนิเทศการสอนในระดับมาก ในเรื่องการเรียนการสอน การนำเข้าสู่บทเรียน ชั้นสอนและค่านคุณลักษณะ

โชคดี สักดิ์สวัสดิ์ (2531: ง) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเข้าใจและเจตคติต่อการนิเทศการศึกษาของคณะผู้ดำเนินงานนิเทศการศึกษากายในโรงเรียนกับการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษากายในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 1 พบว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษารองคณะผู้ดำเนินงานนิเทศการศึกษากายในโรงเรียนมัธยมอยู่ในระดับมาก

แต่มีเจตคติต่อการนิเทศการศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างมาก และมีการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการปฏิบัติงานด้านการจัดกิจกรรมนักเรียนและด้านการวัดและ ประเมินผลการเรียนการสอนในระดับมาก ส่วนด้านพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัด การเรียนการสอน และด้านการพัฒนาสื่อการสอนอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างความเข้าใจ เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาและเจตคติต่อการนิเทศศึกษากับการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา ในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันในทางบวก

จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้นิเทศการศึกษาเป็น องค์ประกอบที่มีผลต่อการนิเทศการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากการนิเทศการศึกษา เป็นงานที่ผู้นิเทศจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย ผู้นิเทศศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาจึง ควรมีคุณลักษณะที่สามารถทำให้ภารกิจนั้นประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี ซึ่งได้แก่คุณลักษณะด้าน มนุษย์สัมพันธ์ ด้านความประพฤติและคุณลักษณะ ด้านบุคลิกภาพส่วนตัวและเจตคติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย